

HOIVAA, VAALI JA SÄILYTÄ

**– Tulevaisuuskeskusteluja rakennusperinnön
ja -suojelun puolesta**

Anna Kirveennummi & Katariina Heikkilä

TOIMITUSKUNTA

Mia Puotunen, Laura Hesso ja Kirsti Virkki
Varsinais-Suomen ELY-keskus

Hanna Hämäläinen, Reko Korhonen ja Annukka Lyra
Ympäristöministeriö

Copyright © 2024 Kirjoittajat & Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto

Kannen kuva (Turun yliopiston Agoran portaikko): Karolina Jalarvo

ISBN 978-952-249-621-8 • ISSN 1797-1322

Tulevaisuuden tutkimuskeskus

Turun yliopisto • Turun kauppakorkeakoulu
20014 TURUN YLIOPISTO

Rehtorinpellonkatu 3, 20500 TURKU
Korkeavuorenkatu 25 A 2, 00130 HELSINKI
Hämeenkatu 15 B 11, 33200 TAMPERE

tutu-info@utu.fi

utu.fi/tutu

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	4
TIIVISTELMÄ	5
SUMMARY	6
1. RAKENNUSSUOJELUN JA RAKENNUSPERINNÖN TULEVAISUUSPROSESSI.....	7
1.1. Rakennetun ympäristön toimintaympäristöt muutoksessa	7
1.2. Mitä on rakennussuojelu rakennusperintölain näkökulmasta?	8
1.3. Tulevaisuusajattelu tulevaisuusprosessin lähtökohtana	10
2. RAKENNUSSUOJELUN TULEVAISUUKSIA VUOTTA 2050 LÄHESTYTTÄESSÄ	12
2.1. Kulttuuriympäristön vaaliminen tuo elinvoimaa	12
2.2. Rakennusten arvokas materiaali pysyy käytössä	13
2.3. Rakennussuojelu on huolenpitoa	14
2.4. Muutokset pakottavat ennakoimaan ja etsimään uusia ratkaisuja	17
3. KESKUSTELUJA TOIMENPIDE-EHDOTUSTEN MUOTOILUUN	19
4. RAKENNUSSUOJELUN MERKITYS MUUTTUVISSA TOIMINTAYMPÄRISTÖISSÄ	21
4.1. Rakennussuojelun tulevaisuustyöpajat	21
4.2. Työpajakeskustelujen merkityksestä.....	24
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	26
LIITE 1. TULEVAISUUSPROSESSI JA TYÖPAJAT	28

ESIPUHE

Syksyllä 2021 rakennusperinnön säilymisen haasteisiin liittyvässä keskustelussa kollegani pohti, ”onko meillä tulevaisuudessa mitään rakennussuojelua, tarvitaanko sitä?” Rakennussuojelun olemassaolon kyseenalaistaminen yllätti oman perinteisen ajatusmaailmani, mutta oli kuitenkin heti selvää, että rakennussuojelun tulevaisuutta olisi ryhdyttävä rakentamaan aktiivisesti. Olisi selvitettävä, mitä voisin tehdä enemmän ja paremmin, jotta tulevillakin sukupolvilla on ympärillään rakennusperintöä, josta he voivat olla ylpeitä ja jonka vaalimista voivat jatkaa. Vuonna 2024 järjestetyt valtakunnalliset rakennussuojelun tulevaisuustyöpajat ja seminaari olivat ensiaskeleita tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Työpajojen ja seminaarin järjestäminen sopi erittäin hyvin valtakunnallisen rakennusperintölain mukaisen suojelun koordinointi- ja kehittämistehtävän tavoitteisiin, kuten rakennetun ympäristön arvojen säilymisen edistämiseen. Työpajojen toteuttajaksi ja niiden pohjalta laadittavan tulevaisuusraportin laatijaksi valittiin Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen tutkijat **Anna Kirveennummi** ja **Katariina Heikkilä**. Työpajojen ja seminaarin ja julkaisun suunnittelussa ja toteutuksessa työryhmä teki tutkijoiden kanssa tiivistä yhteistyötä. Koordinaatiotehtävän ohjausryhmä antoi suuntaviivoja tulevaisuusprosessin tavoitteille.

Julkaisu ei sisällä ympäristöministeriön tai muiden viranomaisten linjauksia. Julkaisussa esitetyt näkemykset perustuvat työpajoihin osallistuneiden asiantuntijoiden näkemyksiin ja kokemuksiin sekä viitattuihin lähteisiin. Aineisto on pohjana tulevassa kulttuuriympäristöalaa ohjaavassa työssä.

Ohjausryhmän jäseniä ovat erityisasiantuntijat **Reko Korhonen** ja **Annukka Lyra** ympäristöministeriöstä, erikoisasiantuntija **Elisa El Harouny** Museovirastosta, ylitarkastaja ja kulttuuriympäristövastaava **Kirsti Virkki**, ylitarkastaja **Laura Hesso** ja erityisasiantuntija **Mia Puotunen** Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta, ryhmäpäällikkö **Juhani Hallasmaa** Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksesta, ylitarkastaja **Henrik Wager** Uudenmaan ELY-keskuksesta, kulttuuriympäristöpäällikkö **Anna Lyyra-Seppänen** Pirkanmaan maakuntamuseosta ja amanuenssi **Miina Tolonen** Saamelaismuseo Siidasta. Työryhmässä olivat ohjausryhmän jäsenien, Reko Korhosen, Annukka Lyran, Kirsti Virkin ja Laura Hesson lisäksi suunnittelija **Hanna Hämäläinen** ympäristöministeriöstä.

Haluan kiittää ohjausryhmää siitä, että se tarttui ehdotukseeni tulevaisuustyöpajoista ja työryhmää aktiivisesta osallistumisesta suunnitteluun ja prosessin toteutukseen. Kiitos kuuluu myös ympäristöministeriölle, jonka myöntämä taloudellinen tuki mahdollisti työpajojen toteuttamisen ja tämän edessäsi olevan tulevaisuusraportin laatimisen.

Turussa 12.12.2024

Mia Puotunen

Erityisasiantuntija
Varsinais-Suomen ELY-keskus

TIIVISTELMÄ

Tämä julkaisu perustuu rakennussuojelusta kiinnostuneiden ja sitä työkseen tekevien ihmisten asiantuntijanjäkemyksiin toimintaympäristöjen muutoksista. Vuonna 2024 toteutetut rakennussuojelun tulevaisuustyöpajat keräsivät pitkälle yli sata asiantuntijaa keskustelemaan vuoteen 2050 mennessä mahdollisesti esiin nousevista rakennussuojelukysymyksistä.

Työpajojen tavoitteena oli avoin ideointi ja valmistautuminen erilaisiin tulevaisuuksiin. Julkaisussa kiinnitetään huomiota erityisesti rakennetun ympäristön ja rakennussuojelun suhteeseen erilaisissa muuttuvissa olosuhteissa. Keskustelut erilaisista mahdollisuuksista ja niihin kytkeytyvistä rakennussuojelun arvoista ja merkityksistä kiteytyvät neljään tulevaisuuskuvaan ja teemaan, joihin tulevaisuudessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

Kulttuuriympäristön vaaliminen tuo elinvoimaa

Uudis-, korjaus- ja täydennysrakentaminen jatkuu, mutta huolena ovat materiaalien ehtyminen ja alueellinen eriytyminen. Toimintaympäristöjen muutokset eivät kenties ole kaikkialla samanlaisia tai samansuuntaisia. Alueiden elinvoimaisuus vaatii paikallisesti räätälöityjä ratkaisuja, jossa rakennusperintö on voimavara. Niin kasvuseutujen kuin maaseudun ja pikkukaupunkien rakennusperintöä olisi käsiteltävä kunkin alueen omista, tulevaisuuden elinvoimaisuutta kehittävästä lähtökohdista.

Rakennusten arvokas materiaali pysyy käytössä

Rakentamisen kulttuuri muuttuu. Luonnonvarojen niukkuus ja ympäristön kantokyvyn rajoitukset korostavat kiertotalouden sekä rakennussuojelun merkitystä. Olemassa olevan rakennuskannan hyödyntäminen on kaiken rakentamisen keskiössä. Rakennukset ja niiden osat on alun alkaenkin suunniteltava korjattaviksi, vaihdettaviksi tai muuten kierrätettäviksi. Se vaatii uudenlaista osaamista ja yhteistyötä.

Rakennussuojelu on huolen pitämistä

Rakennetun kulttuuriympäristön ja muun elinympäristön laadun merkitys esimerkiksi terveydelle ja mielen-terveydelle tiedostetaan entistä kirkkaammin. Yhdessä resurssien niukkuuden kanssa se nostaa olemassa olevien rakennusten ja viherympäristöjen arvostusta. Rakennusten käyttöön ja korjaamiseen liittyvät taidot ovat tärkeää tuleville sukupolville välitettävää osaamista. Rakennussuojelu nähdään yksilökeskeisesti ihmisten valintoina ja vapaaehtoisina rakennuksista huolehtivina tekoina.

Muutokset pakottavat ennakoimaan ja etsimään uusia ratkaisuja

Ekologinen kestävyyskriisi haastaa rakennetun ympäristön kehittämistä, mutta rakennusperinnöstä ja sen tekniikoista löydetään ratkaisuja, joilla ilmaston lämpenemisen vaikutuksia voidaan paikallisesti hillitä ja siihen sopeutua. Tulevaisuudessa rakentamiseen ja rakennussuojeluun liittyvää tietoa on enemmän, ja sitä voidaan hallita nykyistä paremmin. Digitaalinen mallinnus ja sensorit auttavat huoltoa ja korjaamista. Rakennussuojelun laajentuminen moderniin rakennuskantaan vaatii uutta osaamista ja suojelutarpeen ennakointia esimerkiksi korjaustapaohjeilla.

Työpajoissa tunnistettiin kulttuurisen muutoksen merkitys rakennussuojelulle. Rakennetun ympäristön arvostus, materiaalien kierrätys ja suunnittelukäytäntöjen kestävyys nousivat keskeisiksi teemoiksi. Lisäksi keskusteluissa korostui yhteistyön ja vuorovaikutuksen tarve: suunnittelu on osa suojelua, jossa voidaan ennalta esimerkiksi kaavamääräyksillä hahmottaa erityisen huolenpidon kohteeksi tulevia kohteita.

Keskusteluista voisi nostaa esiin toiveen, että suojelun edellytykset kohenisivat, rakennusten laatu olisi kohdallaan ja historiallisten kohteiden arvostus leikkaisi läpi koko yhteiskunnan. Tässä tilanteessa korjausrakentaminen ja rakennussuojelukin olisi sekä rakentajien että vuonna 2050 toimivan suunnittelijasukupolven ydinosaamista, ja rakennusten purkamisesta voisi tulla perusteluja vaativaa poikkeavaa toimintaa.

Työpajojen osallistujilta kerätyssä palautteessa (N=34) pienryhmäkeskusteluja pidettiin mielekkäinä, ja jatkotoimenpiteinä ehdotettiin esimerkiksi valtakunnallista tavoiteohjelmaa rakennusperinnölle. Toiveena oli jatkaa vastaavia keskusteluja säännöllisesti, jotta rakennussuojelun tulevaisuuden haasteisiin ja mahdollisuuksiin voidaan valmistautua yhdessä.

SUMMARY

CARE, CHERISH AND PRESERVE – Dialogues for the Future of Built Heritage and Protection

This publication is based on expert insights from individuals interested in and working professionally with protection of built heritage, focusing on changes in operating environments. Future-oriented workshops on building conservation held in 2024 brought together over a hundred experts to discuss potential challenges and opportunities in building conservation by 2050.

The workshops aimed to encourage open brainstorming and prepare for various future imaginaries. The aim of the publication is to address the relationship between the built environment and building conservation in changing conditions. Discussions about different possibilities and the associated values and significance of building conservation are distilled into four key themes and descriptions that warrant special attention in the future.

Preserving Cultural Environments Brings Vitality

New construction, renovation, redevelopment and infill development will continue, but concerns include material shortages and regional disparities. Changes in operating environments may not be uniform everywhere. The vitality of regional built heritage requires locally tailored solutions. The built heritage of both growing urban areas and rural and small-town settings must be addressed from perspectives that enhance each region's future vitality.

Valuable Building Materials Remain in Use

The culture of construction is changing. The scarcity of natural resources and the limits of environmental capacity highlight the importance of circular economy principles and building conservation. Existing buildings must play a central role in all construction activities. Buildings and their components should be designed from the outset to be repairable, replaceable, or otherwise recyclable. This requires new skills and collaborative approaches.

Building Conservation as a Form of Care

By the 2050s, the significance of the built cultural environment and the quality of the living environment for health and mental well-being will be widely recognized. Building conservation will increasingly be seen as individual choices and voluntary acts of caring for buildings. Resource scarcity and the need to maintain environmental quality necessitate a greater appreciation of existing buildings and green spaces, as well as the transmission of diverse repair and maintenance skills to future generations.

Anticipating and Innovating in Response to Change

The ecological sustainability crisis challenges the development of the built environment, but solutions are found for building heritage and its technologies to mitigate and adapt to the effects of global warming. In the future, it is likely that the impacts of construction and conservation actions on buildings can be better collected and processed. Digital modeling and sensors, for example, will help anticipate future conservation and repair needs. Proactive conservation requires careful planning, close collaboration, and the sharing of knowledge among various stakeholders, preparation for diverse futures, and a commitment to long-term efforts.

The workshops highlighted the cultural shifts that affect building conservation. Appreciation for the built environment, material recycling, and sustainable design practices emerged as central themes. Moreover, the discussions emphasized the need for collaboration and interaction. Planning is seen as an integral part of conservation, enabling early identification of buildings, components, key functions, and structures that require special attention and care, potentially communicated through zoning regulations.

Discussion raised the hope that the conditions for conservation would improve, the quality of buildings would meet expectations, and historical sites would gain widespread appreciation across society. In these discussions, renovation and conservation would become core competencies for builders and planners by 2050, and demolition would become an exceptional practice requiring thorough justification.

Feedback from workshop participants (N=34) indicated that small-group discussions were meaningful. Proposed follow-up actions included establishing a national goal-setting program for built heritage. Participants expressed a desire to continue such discussions regularly to jointly prepare for the future challenges and opportunities in building conservation.

1. RAKENUSSUOJELUN JA RAKENNUSPERINNÖN TULEVAISUUSPROSESSI

Varsinais-Suomen ELY-keskus toteutti yhdessä ympäristöministeriön kanssa rakennussuojelun asiantuntijoille suunnatun tulevaisuusprosessin. Tavoitteena oli antaa syötteitä keskusteluun siitä, millaista rakennussuojelua Suomessa tarvitaan ja miten sitä tehdään.

Tulevaisuustyöhön sisältyvissä työpajoissa käytiin avointa ja ideoivaa keskustelua rakennussuojelun, ja rakennetun kulttuuriympäristön muutoksista erilaisten vaihtoehtoisten tulevaisuuksien näkökulmasta. Työpajojen suunnittelusta ja fasilitoinnista ja tulosten analyysistä vastasi Tulevaisuuden tutkimuskeskus yhteistyössä Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ja ympäristöministeriön edustajien kanssa. Työ oli osa Varsinais-Suomen ELY-keskuksen hoitamaa valtakunnallista rakennusperintölain mukaisten suojeluasioiden koordinointi- ja kehittämistehtävää.

Alueellisten työpajojen ja valtakunnallisen seminaarin tavoitteena oli verkostoitua ja keskustella yhdessä mahdollisista lähestymistavoista ja keinoista, tiedoista ja taidoista, joilla rakennussuojelua ja kulttuuriympäristön hoitoa voidaan tulevaisuudessa tehdä näkyvämmäksi ja paremmin ymmärrettäväksi.

Tulevaisuuden tutkimuskeskus toteutti viisi rakennussuojelun tulevaisuutta käsittelevää alueellista virtuaalityöpajaa toukokuun ja syyskuun välisenä aikana. Valtakunnallinen seminaari ja työpaja järjestettiin hybridimuotoisena Turussa 8.10.2024. Kolmituntisten työpajojen osallistujiksi kutsuttiin maakunnallisten kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien jäsenet sekä rakennussuojelun kannalta keskeisten valtakunnallisten organisaatioiden edustajia. Alueellisiin työpajoihin osallistui yhteensä 112 henkilöä ja loppuseminaarin yhteydessä toteutettuun työpajaan 36 henkilöä. Julkaisussa painotetaan työpajakeskusteluissa tehtyjä havaintoja ja ideoita. Keskustelujen analyysissä on käytetty työpajojen kirjoitettuun muotoon purettuja nauhoituksia sekä osallistujien Flinga-alustalle kirjoittamia ajatuksia. Sekä työpajojen että tutkimuksen toteutusta on kuvattu tarkemmin liitteessä 1.

Tässä julkaisussa avataan keskusteluissa nousseita näkökulmia ja pohditaan, mikä voisi olla niiden merkitys rakennussuojelun kentän kehittämiseksi. Olemme tunnistanee keskusteluista erilaisia tulevaisuudenkuvia ja suhtautumistapoja rakentamiseen, materiaan ja sen uudelleenkäyttöön sekä rakentamisen ja rakennussuojelun saamaan merkitykseen tulevaisuudessa. Vaikka osallistajat edustivat verrattain homogeenista rakennussuojelun parissa työskentelevää joukkoa, saattoivat erilaisia asiantuntijatahoja edustavat osallistajat kokemustensa pohjalta ja kuvittelun sekä järjellisen keinoin keskustella ja tunnistaa myös erilaisia vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja.

Julkaisun luvussa 2 esitetään työpajojen keskusteluihin perustuvia ja ajankohtaisten keskusteluiden ja tutkimuskirjallisuuden tukemia vaihtoehtoisia kehityskulkuja rakennussuojelun tulevaisuuteen. Luvun 3 kysymykset ovat työssä esiin nousseita avauksia, joita voidaan hyödyntää esimerkiksi toimenpiteitä muotoiltaessa.

1.1. Rakennetun ympäristön toimintaympäristöt muutoksessa

Pitkän aikavälin tarkastelussa on otettava huomioon monenlaisia näkökulmia toimintaympäristöjen muutokseen, tunnistettava niin epävarmuuksia ja murroksia kuin jatkuvuuksia tuottavia muutostekijöitä.

Suomen eri alueet ovat uudisrakentamisen ja rakennetun ympäristön säilymisen suhteen eriarvoisessa asemassa. Siinä missä kaupungeissa ja niiden lähistöllä kaupungistuminen voimistuu, ennakoidaan harvaan asutulla sekä ydinmaaseudulla asujaimiston supistuvan. Väestön ikääntyminen, syntyvyyden lasku, yksinasumisen lisääntyminen ja maahanmuutto vaikutuksineen ovat nekin mahdollisia asumismuotoihin, rakennettuun elinympäristöön sekä siitä huolehtimiseen vaikuttavia tekijöitä.

2020-luvulla kiihtynyt etätöiden yleistymisen ja sen myötä kasvanut ihmisten mahdollisuus monipaikkaiseen elämään on puolestaan muokannut arkisiin toimintaympäristöihin liitettyjä odotuksia ja toimitilojen

käyttöä. Tulevaan alueidenkäyttöön ja rakentamiseen vaikuttavat vallitsevat taloudelliset suhdanteet ja toiminnot sekä odotukset kotitalouksien, yritysten ja julkisen sektorin tilantarpeista samoin kuin liikenteen ja energian sekä yksityisen kuluttamisen näkymät.¹

Tulevaisuuden luonnonvaroista kilpaillaan ja niitä ylikulutetaan. On laskettu, että maapallon luonnonvaroista noin 50 prosenttia ja jalostamattomasta energiasta noin 40 prosenttia käytetään rakennuksissa ja rakentamisessa. Rakennussektori tuottaa globaalisti noin 35 prosenttia kasvihuonekaasupäästöistä ja 30 prosenttia jätteestä. Ekologinen rakentaminen ja kestävien kulttuuriympäristöjen suunnittelu on käynnistännyt keskusteluja kiertotaloudesta ja arkkitehtuurin osuudesta rakennusten synnyttämien jäteongelmien ratkaisemisessa. Kaavoituksesta ja infrasta vastaavat maakunnat ja kunnat ovat asettaneet omia tavoitteita muutokseen. Jälkifossiilisen murrosajan yhdyskuntasuunnittelussa pyritään uudisrakentamisen sijasta edistämään tiiviimpää kaupunkirakennetta, täydennysrakentamista ja korjausrakentamista.² Näiden muutosten myötä rakennussuojelun merkitys nousee uuteen valoon.

Uutta rakennusperintöä muodostuu aina kunkin aikakauden lähtökohdista. Siksi rakennetun ympäristön ja rakentamiskulttuurin historia ja eri aikaiset murrokset limittyvät osaksi rakennusperinnön tulevaisuustarkastelua ja jatkossa esiteltäviä työpajakeskusteluja. Tulevaa alueidenkäyttöä ja rakentamista tarkasteltaessa keskustellaan yhteiskunnan arvoista ja asioista, jotka vaikuttavat siihen, mitä on pidetty tai tulevaisuudessa pidetään säilyttämisen arvoisena. Näihin kulttuuriperintöä muokkaaviin ja muuttuviin valintaprosesseihin halusimme kiinnittää huomiota nostamalla keskustelun lähtökohdiksi nimenomaan rakennetun ympäristön ja rakennussuojelun muuttuvat muodot. Reetta Nousiaisen (2024) sanoin *”rakennettu ympäristömme on ja on ollut alati muutoksessa, jolla on myös voima pyyhkiä historian näkyvät ilmentymät ympäristöstä. Sen myötä, kun ihminen on alkanut dokumentoimaan ympäristöään, muutosta on voinut myös palata tutkimaan: millaisin vaikuttimin yhteistä ympäristöämme milloinkin on muokattu.”*³

Alueelliseen eriytymiseen, ilmastonmuutokseen ja luontokatoon liittyy monia globaaleja kysymyksiä, joita eri organisaatioissa, kunnissa ja kaupungeissa pyritään ratkaisemaan kansainvälisten aloitteiden ja sitoumusten avulla. Keskeisiä tavoitteita on käsitelty rakennus- ja kulttuuriperintöalaa sivuavissa strategioissa ja selonteoissa.⁴ Työpajakeskustelut nostavat esiin rakennussuojelusta kiinnostuneiden ja sitä työköseen tekevien ihmisten asiantuntijänäkemyksiä toimintaympäristöjen muutoksista.

1.2. Mitä on rakennussuojelu rakennusperintölain näkökulmasta?

Nykyaikaisen rakennussuojelun historia Suomessa alkaa 1970–1980-luvuilla, kun *rakennussuojelukomitean* mietintö vuonna 1974 julkaistiin. Monet rakennussuojelukomitean mietinnössä esiin otetut teemat ovat edelleen ajankohtaisia, kuten monimuotoisuuden käsite sekä ajatus rakennusten jatkuvan kunnossapidon merkityksestä. Komitea katsoi, että rakennussuojelu ei ole toimintana irrallista, vaan liittyy yhteiskunnan kehityksen muihin osa-alueisiin ja politiikkoihin, esimerkiksi sosiaali-, ympäristö- ja kulttuuripolitiikkaan sekä taloudellisiin suhdanteisiin.⁵

Tämän jälkeen rakennussuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksia on tehty vuonna 1985 (rakennussuojelulaki) ja 2010 (laki rakennusperinnön suojelemisesta eli rakennusperintölaki). Viime vuosina käynnissä ollut maankäyttö- ja rakennuslainsäädännön uudistaminen vaikuttaa eri tavoin myös rakennussuojeluun. Muutosten vaikutuksia on vielä vaikea kokonaisuutena arvioida.

¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2024, 64; Väestöennuste, MDI 2022; Outila et al. 2021; Heinonen et al. 2021.

² Karilas et al. 2023; Neuvonen & Lehtovuori 2024, 54; Talve & Savolainen 2024, 289–290. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2024, 62.

³ Nousiainen 2024, 166.

⁴ Esimerkiksi Valtioneuvosto 2024; Sitoumus2050; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2024; Valtioneuvosto 2022; Karilas et al. 2023 aiheenaan ilmastonmuutos ja kulttuuriperintö.

⁵ Komitea rinnasti rakennetun ympäristön kansallisvarallisuutena luonnonvaroihin. Härö & Kärki 2010; ks. myös Hintsanen 2003.

Rakennusperinnön suojelemisella (rakennussuojelu) tarkoitetaan kulttuurihistoriallisesti merkittävän rakennusperinnön hoitoa, joka perustuu säädökseen tai viranomaisen päätökseen⁶. Rakennuksia voidaan suojella lailla rakennusperinnön suojelemisesta (edellä mainittu rakennusperintölaki) ja kuntien sekä kuntayhtymien vastuulla olevilla asemakaavoilla ja yleiskaavoilla sekä maakuntaliittojen vastuulla olevilla maakuntakaavoilla. Kaavasuoja perustuu alueidenkäyttölakiin (31.12.2024 saakka maankäyttö- ja rakennuslaki). Rakennuksia voidaan suojella myös kirkkolailla ja lailla ortodoksisesta kirkosta. Valtion omistamia rakennuksia on lisäksi suojeltu asetuksella (480/1985).

Tulevaisuustyössä keskustelua ei rajattu rakennusperintölain mukaiseen *erityiseen rakennussuojeluun*. Rakennussuojelun käsitettä käytettiin vapaasti ja myös yleisistä ja epävirallisista suojelun muodoista keskusteltaessa. Keskusteluissa käsiteltiin myös mahdollisia tulevaisuuden suojelukohteita, joita ei vielä ole suojeltu tai aiottukaan suojella lailla, kaavalla tai muilla keinoilla, mutta joita tulisi yhtä kaikki vaalia, hoivata tai säilyttää.

Rakennussuojelun piiriin voi kuulua monen ikäistä ja monenlaista rakennettua ympäristöä. Rakennussuojelu on yhteiskunnan järjestäytyntä toimintaa ja samalla se on kaikkia kansalaisia koskettavaa toimintaa. Sillä on laajat vaikutukset ihmisten omaisuuteen, arkipäivään ja identiteettiin. Sen vuoksi se myös herättää keskustelua, kuten sen kuuluukin.⁷

Taulukkoon 1 olemme koonneet nykyisen rakennussuojelun keskeistä sanastoa, sillä rakennussuojeluun ja rakennettuun kulttuuriympäristöön liittyvä käsitteistö ei ole aina yksiselitteistä.⁸ Asian selkiyttämiseksi on laadittu kulttuuriympäristösanasto, josta seuraavat poiminnat on tehty. Tässä julkaisussa, kuten työpa-jakeskusteluissakin, keskitymme rakennettuun kulttuuriympäristöön. Käsittelemme rakennussuojelua laajasti eri näkökulmista, pohtien kaikkea mennyttä, nykyistä ja tulevaa rakennettua ympäristöä mahdollisten suojelutoimien kohteena.

Taulukko 1. Rakennussuojelun ja rakennetun kulttuuriympäristön käsitteistöä.⁹

<p>SUOJELUARVOT. Kaikkia kulttuuri- tai rakennushistoriallisesti merkittäviksi tunnistettuja rakennuksia ei ole virallisesti suojeltu, vaan niiden merkittävyys on määritelty esimerkiksi inventoinneissa, selvityksissä, päätöksissä ja lausunnoissa. Viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit antavat lähtökohdan huomioida kulttuuriympäristö yhtenä alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtana. Inventoinnit koskevat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita (VAMA), valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY) ja valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita (VARK). Inventointien perusteella on määritelty kohteet, joihin liittyvät arvot on valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) tarakoittamalla tavalla turvattava.</p>
<p>RAKENUSSUOJELU on kulttuurihistoriallisesti merkittävän rakennusperinnön hoitoa, joka perustuu säädökseen tai viranomaiseen päätökseen. Rakennusperinnön hoito on rakennusperinnön säilymistä edistävää toimintaa, jota tuetaan muun muassa suojelulla, neuvonnalla ja erillisellä rahoituksella.</p>
<p>RAKENUSSPERINTÖ on kulttuuriperinnön osa, joka koskee rakennuksia, rakennelmia ja rakennettuja alueita, rakentamisen ja suunnittelun periaatteita sekä rakentamisen tapoja ja näiden historiaa. (Rakennusperintö-termiä on käytetty synonyyminä termille rakennettu kulttuuriympäristö esimerkiksi laissa rakennusperinnön suojelemisesta.)</p>
<p>RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ muodostuu rakennuksista, rakennelmista ja rakennetuista alueista sekä niiden suhteista toisiinsa ja ympäristöönsä.</p>
<p>KULTTUURIPERINTÖ muodostuu menneisyydestä säilyneistä aineellisista ja aineettomista kulttuurin ilmentymistä, joiden syntyyn ihmisen toiminta on vaikuttanut.</p>
<p>KULTTUURIYMPÄRISTÖ on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyt ja muotoutunut ympäristö.</p>

⁶ Kulttuuriympäristösanasto. <https://sanastot.suomi.fi/terminology/rakkultymp> (luettu 3.12.2024)

⁷ Kivilaakso 2010; Nousiainen 2024.

⁸ Savolainen 2023, s 9; Kalakoski & Sirén 2023.

⁹ Kulttuuriympäristösanasto. <https://sanastot.suomi.fi/terminology/rakkultymp> (luettu 3.12.2024)

1.3. Tulevaisuusajattelu tulevaisuusprosessin lähtökohtana

Alueellisten tulevaisuustyöpajojen ensimmäisessä vaiheessa pienryhmien tehtävänä oli kuvitella ja keskustella, miltä näyttää tulevaisuuden rakennettu ympäristö Suomessa vuoden 2050 tienoilla. Tehtävää oli mahdollista ajatella aikamatkana, jonka tavoitteena oli irtautua nykyhetkestä ja rohkaistua pohtimaan mahdollisimman monipuolisesti, millaista rakennettua ympäristöä Suomessa voisi olla 25 vuoden kuluttua ja miksi.

Osallistujia rohkaistiin miettimään, millaisia muutoksia mahdollisesti on tapahtunut ja mitä siitä on seurannut. Lisäksi kehoitettiin miettimään, millaiset arvot näkyvät rakennetun ympäristön kehityksessä ja millaista osaamista ja tekemistä pidetään arvossa. Myös rakentamisen tapoihin toivottiin kiinnitettävän huomiota. Tehtävässä pyydettiin myös pohtimaan, millaisena näkymät voivat avautua erilaisten toimijoiden rooleista ja teoista käsin: millaisena rakennettu ympäristö näyttäytyy esimerkiksi rakentajien, suunnittelijoiden, rakennuksia käyttävien ihmisten tai rakennussuojelua hoitavien asiantuntijoiden näkökulmasta.

Tulevaisuuden ajattelemisen ei aina ole helppoa. On huomattu, että vaikka aikaperspektiivi ulotetaan kauas, me ihmiset harvoin kykenemme ajattelemaan niin pitkälle. Pitkä aikaperspektiivi auttaa kuitenkin irrottautumaan nykyhetkestä itsestäänselvyyksinä pitämistämme asioista. Usein, kuten työpajojen palautteistakin kävi ilmi, nykyhetkestä irrottautumista voi pitää myös virkistävänä ja uusia näkökulmia tuovana tekniikkana.

Esitimme keskustelujen lähtökohdaksi monia kysymyksiä, mutta samalla totesimme niiden olevan ohjeellisia. Halutessaan jokainen saattoi kuvitella suhteellisen vapaasti, millainen tulevaisuus rakennetulla ympäristöllä ja rakennussuojelulla voisi olla.

Työpajan toisessa työskentelyvaiheessa keskusteltiin siitä, millaisia odotuksia rakennussuojelutyölle ja rakennetun ympäristön kehittämiseksi on tulevaisuuden muutosten keskellä. Pienryhmät valitsivat edellisen vaiheen työskentelystä teeman, jonka puitteissa pohtivat rakennussuojelun erilaisia muotoja vuonna 2050: millaisia tehtäviä, työkaluja tai rakenteita voisi olla? Onko periaatteita, tehtäviä tai käytäntöjä, joista olisi joissakin tilanteissa ja tulevaisuuden kulttuuriympäristöissä kenties luovuttava? Millaisia jännitteitä voisi ilmaantua?

Työpajan ensisijaisena tavoitteena ei ollut ratkoa nykyhetken ongelmia, vaan miettiä rakennettua ympäristöä ja rakennussuojelua mahdollisuuksineen. Keskusteluissa pohdittiin erilaisia kehityskulkuja ja sitä, millaisia vaikutuksia erilaisilla asioilla voi olla toisiinsa. Pienryhmissä oli mahdollista ideoida useita erilaisia näkymiä, joiden ei tarvinnut olla johdonmukaisia tai toisiinsa liittyviä. Ne saattoivat olla myös vaihtoehtoisia tai vastakkaisia kehityskulkuja: Ryhmä saattoi pohtia, että seudun asutus vähenee, ja rakennukset jäävät vaille käyttöä. Toisena näkemyksenä sama ryhmä saattoi esittää, että jos ilmastonmuutos vaikeuttaa asuminen muualla Euroopassa, Suomeen muuttaa vuoteen 2050 mennessä runsaasti uusia asukkaita ja rakennuksille onkin käyttöä.

Tulevaisuusajattelun harjoittamiseen kuuluu järjely ja intuitio sekä tulevaisuustietoisuuden herättely ja mielikuvittelu. Niiden yhdistely auttaa kehittämään meillä kaikilla olevaa, erilaisia nykyhetkestä avautuvia tulevaisuuksia tulkitsevaa tulevaisuuslukutaitoa. Parhaimmillaan eri ajallisuksia yhdistelevä lähestymistapa antaa tilaa ideoida ja miettiä ennakkoluulottomasti toimia, joilla voidaan edistää toivottavia kehityskulkuja erilaisissa tilanteissa. Omina lähestymistapoinamme tätä julkaisua tehtäessä on ollut muun muassa seuraavanlaisia kysymyksiä:¹⁰

- Miltä rakentamisen ja rakennussuojelun tulevaisuudet voisivat näyttää kuviteltuina 25 vuoden aikahorisontissa, ihmisten menneisyyttä koskevien tietojen ja taitojen, oman elämäkokemusten sekä tulevaisuutta koskevien odotusten pohjalta?
- Miltä kulttuuriympäristöjen, rakennusperinnön ja rakennussuojelun eri muodot näyttäisivät, jos niitä koskevat toiveemme ja pelkomme toteutuisivat?

¹⁰ Sovelsimme Robert Jungkin ja N. R. Müllertin ajatuksia tulevaisuusverstaista toimijoita keskenään verkottavaan pienryhmätyöskentelyyn. Pohjasimme työmme keskustelujen sekä tulevaisuusprosessin laadulliseen ja etnografista vaikutteita saavaan analyysiin. Esimerkiksi Candy & Kornet 2019, 4; Jungk & Müllert 1987. Osallisuuden näkökulmista tulevaisuusajatteluun on lisätietoja teoksessa Aalto et al. (toim.) 2022.

- Miten toimintaympäristöjen muutosten ja muutoksiin liittyvien ongelmien keskellä toimivat asiantuntijat voisivat toistensa kanssa keskustellen kehittää kykyään kuvitella mahdollisia tulevaisuuksia ja toimia positiivisesti?

Tulevaisuustyöpajoihin valittu tulevaisuudentutkimuksen lähestymistapa painottaa osallisuutta sekä tilaajan tavoitetta edistää osallistujien keskinäistä vuorovaikutusta ja verkostoitumista. Tulevaisuus kuuluu kaikille, samoin tulevaisuudesta keskusteleminen. Tulevaisuustyöpajatyöskentelyn kehittyminen menetelmänä liittyy yhteiskunnalliseen ja demokraattiseen liikehdintään, josta tulevaisuudentutkimuskin on ammentanut.¹¹ Olennaista on kentän näkemysten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen ja keinot, joilla edistää kaikkien tulevaisuusvalmiuksia, tunnetta ja kokemuksia aktiivisesta osallisuudesta ja toimijuudesta silloin, kun yhteiskunnan keskeisiä järjestelmiä ja esimerkiksi rakennussuojelun periaatteita luodaan ja niistä keskustellaan. Työpajoista kerättyjä palautteita esittelemme julkaisun lopussa.

---

¹¹ Heikkilä & Mäki 2022; Aalto et al. (toim.) 2022; Jungk & Müllert 1987.

2. RAKENNUSSUOJELUN TULEVAISUUKSIA VUOTTA 2050 LÄHESTYTTÄESSÄ

2.1. Kulttuuriympäristön vaaliminen tuo elinvoimaa

Rakennuskannan kautta voidaan näyttää esimerkkejä kulttuurisesta ja taiteellisesta vaihtelusta, elävyydestä ja luovuudesta. Kulttuuriympäristöstä huolehtiminen on tärkeä valtti, jonka avulla voidaan houkutella ja sitouttaa paitsi pysyviä asukkaita, myös matkailijoita. Se luo elinkeinomahdollisuuksia ja rakennusalan osaamista paikkakunnalle. Moni paikkakunta on valjastanut kulttuuriympäristön ja historian imagonsa rakennusaineiksi, mutta edelleen uuden rakentaminen on usein yhtä kuin elinvoima.

Työpajoissa keskusteltiin suomalaisesta rakentamisesta osana muuttuvaa yhteiskuntaa. Vuonna 2050 arveltiin, että rakentaminen perustuisi edelleen sekä uudis- että täydennysrakentamiseen ilman suuria muutoksia. Suunnittelussa ja rakentamisessa pyrittäisiin huolehtimaan maiseman kerroksellisuudesta, sillä eri aikojen rakennuskulttuuria arvostettaisiin yhä selvemmin yhtenä elinvoimaisuuden lähteenä.

Julkaisussa esiintyvät, kursivilla merkityt lainaukset ovat suoria lainauksia tulevaisuusprosessin yhteydessä toteutettujen työpajojen osallistujien kommentteista, Microsoft Teams -alustalla käydyistä keskusteluista tai palautekyselyn vastauksista.

“Jos olis 2050 ja kaikki olisi ylpeitä omasta rakennuskulttuurista?”

”Korostetaan sitä, että kulttuuriperinnöllä on se oma ihan ohittamaton itseisarvo”

Vuonna 2050 kulttuurista elinvoimaa arvostavassa lähestymistavassa rakennettu ympäristö tultaisiin näkemään nykyistä laajempaa maisemallisen kokonaisuutena niin, että tyhjät tilat ja maiseman *“vaatimatomatkin osat ovat merkityksellisiä”*.

Rakennustaiteen ja -kulttuurin osana on elää ja uudistua. Samalla rakennettu ympäristö on historian fyysinen ilmentymä, joka kantaa historiaa seuraaville sukupolville. Se toimii yksilöiden identiteetin kannalta merkityksellisenä perustana ja lisää paikkakunnan omaleimaisuutta. Vuonna 2050 rakennusten suunnittelijoiden toivottiin osaavan ottaa entistä paremmin huomioon paikkoihin kytkeytyviä ominaisuuksia, ihmisten kokemuksia samoin kuin niitä tulevaisuuteen kuljettavaa tarinallisuutta. Erilaisiin monikerroksisiin kulttuuriympäristöihin, historiaan ja tarinoin kytkeytyvää elinvoimaa osattaisiin arvostaa ja jokaisella olisi mahdollisuus kokea kuuluvansa osaksi elinympäristöään.

”Ihmiset haluavat aistia ja elää kehollisesti historiaa huokuvissa ympäristöissä”

Mitä tästä voisi seurata rakennusten suojelulle?

Työpajoissa toivottiin koko rakennussuojelun kentälle muutosjoustavuutta ja viestintää edistäviä keinoja. Vuonna 2050 suunnitteluprosesseihin voisi kuulua muutoksia ennakoivia suojelukäytäntöjä ja työkaluja, jotka helpottaisivat erilaisten kansainvälisten sitoumusten ja ympäristötavoitteiden saavuttamista. Suojelun ja säilyttämisen välinen ero nostaa esiin tärkeitä kysymyksiä: miten huolehtia tulevaisuuden kulttuurisesta elinvoimaisuudesta tilanteessa, jossa kohteiden tuleva arvostus on vielä epäselvä?

Korjausrakentamisen taitoihin kuuluu kyky tunnistaa eri aikaisia kulttuurihistoriallisia arvoja, merkityksellisiä tarinoita ja asumisen ja elämisen muuttuvaa suhdetta ympäristöön. Huoli rakentamisen taitojen säilymisestä jaettiin yleisesti, sillä osaamisen siirtäminen verkostoissa ja sukupolvelta toiselle onnistuu vain ympäristössä, jossa työn laatua osataan arvostaa.

Myös toimintatavat siirtyvät – hyvässä ja pahassa. Keskusteluissa nousi esiin monia kysymyksiä liittyen osaamisen siirtoon ja viestintään samoin kuin suojelun käytäntöihin. Yhdessä keskustelussa muistutettiin, ettei *”[rakennusperinnön] peruste voi tulla sieltä, että näin on aina toimittu, vaan sen pitää tulla sieltä, että*

mikä on hyvä ratkaisu”. Toinen asiantuntija jatkoi ajatusta myöhemmin toteamalla Panu Kailaan viitaten, ettei aina riitä pelkästään hyvä ratkaisu, vaan tarvitaan tietoja ja rohkeutta tehdä myös oikeita ratkaisuja.

”Mutta se ehkäpä haaste piilee siinä, että kun on hirveän helppo saada joustoa rakennuksista, jotka on jo suojeltu jollakin tavalla kaavassa tai edes inventointikohteina arvokkaaksi luokiteltu. Mutta sitten kun meillä on todellisuudessa paljon niitä arvokkaita kohteita, jotka ovat kaikkien luokittelujen ulkopuolella, niin niihin kohdistuu ne vaatimukset. Ja minun mielestäni se on se rakennussuojelun haaste.”

Rakennetun kulttuuriympäristön inventointeja ja tiedonhallintaa on kehitettävä edelleen. On kasvatettava osaamista tunnistaa rakennusperintökohteiden kulttuurihistoriallisia arvoja ja uusia kohteita. Samoin on pidettävä yllä korjaustaitoa, jotta esimerkiksi ylikorjaamista voidaan ehkäistä. Eräässä työpajassa todettiin myös, että tulevaisuuden suojeluviranomaisen tehtäviin voisi kuulua kohteiden kulttuurihistoriallista arvosta kertova tarinallistaminen ja merkityksenanto, mikä edellyttäisi eri aikaisten tarinoiden keräämistä ja jakamista rakennusten inventointien yhteydessä.

Kysymyksiä, haasteita ja mahdollisuuksia

- Entä jos paikkakunnan kehittäminen ei perustuisi uuden rakentamiseen, vaan ylpeyteen olemassa olevasta?
- Miten luokittelujen ulkopuolella olevat arvokkaat kohteet saadaan riittävän suojelun piiriin?
- Kenen rakennusperintöä suojellaan?
- Millä tavoin tuoda esiin keskusteluista puuttuvia rakennuttajien näkökulmia ja monikulttuurisuusnäkökulmia?
- Uhkaako myös rakennustyyppejä köyhtyminen niin että tulevaisuuden rakennusperintö yksipuolistuu?
- Miten yritysten, yksityisen sektorin ja ennakoivan suojelun välinen vuorovaikutus toimii tulevaisuudessa?

(Lisää kysymyksiä on koottu lukuun 3.)

2.2. Rakennusten arvokas materiaali pysyy käytössä

Työpajakeskusteluiden yhtenä läpäisevänä teemana oli pohdinta siitä, josko vuonna 2050 luonnonvarojen niukkuus ja ympäristön kantokyvyn asettamat rajoitukset olisivat jo nostaneet kiertotalouteen pohjautuvan säännösten kaiken rakentamisen ja korjaamisen lähtökohdaksi. Ekologisen kestävyuden ja kiertotalouden kulttuurin uskottiin korostuvan vähitellen yleisen kulttuurisen muutoksen ja uusien sukupolvien myötä.

Materian suojelu ohjaa kaikkea lainsäädäntöä ja yhdyskuntarakentamista. Se johtaa painottamaan olemassa olevan rakennuskannan hyödyntämistä, muunneltavuutta ja ylipäänsä rakennusten tai rakennusten osien uudelleenkäytettävyyttä. Linearisesta elinkaariajattelusta on päästy eroon ja sen sijaan keskitytään rakennusten sykliseen korjattavuuteen: rakennukset ja rakennusten osat suunnitellaan alunalkaenkin niin, että kaikki on korjattavissa tai kierrätettävissä.

”onko vuonna 2050 niin, että monet nykyään tavalliset rakennusmateriaalit, joko niiden saanti on vaikeutunut tai niiden käyttö on vaikeutunut.”

”... koska jos menetetään joku materiaali ihan kokonaan, niin mehän menetetään myös sen mahdollistamat innovaatiot tulevaisuudessa, kun meillä ei enää ole sitä?”

Korjauksissa hyödynnettävien raaka-aineiden laatu voi vaihdella. Materiaalien voimakas hintojen nousu tulevaisuudessa pakottaa joustamaan. Rakennusperinnön turvaamista myös tuleville sukupolville pidetään tärkeänä, ja näin rakennusperintöön kuuluvat myös korjausrakentamisen taidot. Todennäköisesti tulevaisuuden rakentamisessa on puutetta joistakin materiaaleista. Neitseellisten raaka-aineiden käyttämisestä on säännelty tai se on kielletty kokonaan.

Korjaustyössä ja rakentamisessa myös kokonaiset elementit kiertävät ja tiettyyn paikkaan suunniteltu uudisrakentaminen on vähentynyt. Elementtipohjaiset ratkaisut muuttavat estetiikkaa, tarjontaa kehitellään ja kierrätettäviin materiaaleihin liittyviä haasteita ratkotaan tapauskohtaisesti tutkitun tiedon pohjalta. Siinä missä ensimmäinen tulevaisuuskuva korostaa rakennusperinnön itseisarvoa, tässä kuvassa ilmasto-, luontokato- ja taloudellisen hyödyn argumentteja käytetään materiaalien ja rakennusperinnön erityisten arvojen havainnollistamiseen.

Mitä tästä voisi seurata rakennusten suojelulle?

Rakennussuojelun merkitys on kasvanut ja muuttunut. Tavoitteena on turvata ennen kaikkea jo olemassa olevaa rakennuskantaa ja ratkoa kertaalleen hyödynnettyjen materiaalien saatavuuteen liittyviä kysymyksiä.

Rakentamisessa on päästy eroon kertakäyttökulttuurista ja uuden tavoittelusta. Kulttuurin muutoksen seurauksena korjausrakentamisen ja säännöllisen hoivan merkitys on kasvanut ja ala on monipuolistunut. Ajallinen monikerroksisuus – rakennusten ulkonäössä tapahtuneet muutokset ja *ajan tuoma ”patina”* nähdään kauniina tai sitä ainakin siedetään.

Kaikki ränsistyneen näköinen ei automaattisesti vaadi korjaamista:

”Kaikki on kiinnostuneita ja tykkää tällaisesta vanhasta ja joskus vähän rähjäisestäkin ympäristöstä”.

Sääolosuhteet ovat muuttuneet haastavammaksi, ja rakennussuojelun on varauduttava myös toistuviin tulviin ja kuivuusjaksoihin.

”Ja sitten meillä oli myös tällainen hiukan globaalimpi lähestymiskulma, että esimerkiksi vaikka vesivarantojen hupeneminen eteläisessä maailmassa... siellä sitten kuivuus pakottaa jossain vaiheessa ihmisiä liikkeelle ja pohjoinen Eurooppa vaikkapa ja Pohjoismaat voi olla kiinnostavia kohteita sitten.”

Kysymyksiä, haasteita ja mahdollisuuksia

- Mihin rakennussuojelu keskittyy, jos rakennuskanta tarkoitetaan lähtökohtaisesti säilyväksi?
- Kuinka paljon alkuperäisyyden ihanteesta voidaan joustaa?
- Voisiko lain nojalla suojeltujen rakennusten määrä vähentyä tilanteessa, jossa materiaalista on pulaa?
- Miten rakennusperinnön asiantuntijoiden osaaminen laajenee myös uudempien aikojen rakennuskantaan?
- Milloin erilaiset materiaalit ovat arvokkaita ja kenelle – kuka materiaalit omistaa?
- Olisiko materiaaleista jo pulaa ja hinta niin korkea, että kohteita korjataan uudenaikaisilla korvikemateriaaleilla?
- Joudutaanko tekemään kielteisiä suojelupäätöksiä ja purkamaan kohteita vain siksi, ettei huolenpitoa materiaaleista ole mahdollista taata?

2.3. Rakennussuojelu on huolenpitoa

Pienryhmätyöskentelyn yhtenä punaisena lankana oli rakennussuojelun näkeminen ihmisten valintoina ja tekoina. Huolenpito sai käsitteenä entistä laajempia merkityksiä. Pienryhmätyöskentelyssä keskustelijoita puhutti esimerkiksi maaseutualueiden tulevaisuus ja eri alueilla rakennussuojelun parissa toimivien ihmisten mahdollisuus tehdä työtään samoin kuin se, ettei kaikilla alueilla myöskään ole riittävästi rakennusperinnön asiantuntijoita. Maaseudun ja varsinkin Itä- ja Pohjois-Suomen huolestuttavalta näyttävä väestökehitys voi jättää arvokkaitakin rakennuksia vaille käyttöä ja vaarantaa rakennuskannan suojelun mahdollisuuksia – *”niin monella mittarilla, että ei enää synny semmoista sisäistä solidaarisuutta tai tällamoista yhteisen puhaltamista”.*

Sekä kaupungeissa että maaseudulla on vuonna 2050 tärkeä huolehtia ihmisten hyvinvoinnista ja elinympäristön viihtyisyydestä. Rakennuksilla ja luonnolla on suuri merkitys ihmisten kokeman hyvän elämän, terveyden ja mielenterveyden näkökulmasta.

"Ihannetilassa materiaalia hoivataan ja sitä saa koskea, lapset saavat osallistua ja nähdä erilaisia ja eri-ikäisiä tiloja ja taloja, ja oppivat ymmärtämään niitä", elämään niiden kanssa ja näkemään ongelmat ratkaistavina."

Rakennettujen ympäristöjen suunnittelussa korostuu ihmisten vuorovaikutus luonnon ja ympäristön kanssa. Lähivihreää arvostetaan sekä esteettisen ympäristön että myös suotuisamman mikroilmaston tekijänä. Esi-merkiksi puiden rooli rakennusten viilentäjinä ja ihmisten mielialan säätelijöinä tunnustetaan.

Vuonna 2050 huomion ajateltiin siirtyvän *"hyvin vahvasti sosiaaliseen kestävyYTEEN"*.

"jos huomaa jonkun rakennuksen, että siellä on reikä katossa ja kukaan ei tee mitään, niin voisi tällaisen huoli-ilmoituksen tehdä. Viranomaiset saapuisivat paikalle, "että 'hei, me tullaan paikkaan tuo sun katto'."

Tällä hetkellä huoli-ilmoituksia voi tehdä aikuisista, joiden terveydestä tai turvallisuudesta ollaan huolissaan. Tulevaisuudessa voisi olla mahdollista, että hoiva tai huolenpito laajentuisivat uhanalaiseen rakennettuun elinympäristöön. Voisi olla tarpeen, että hylätyistä, huonokuntoisista tai vesivahingoille alttiista rakennuksista olisi mahdollisuus tehdä *"huoli-ilmoitus"* ja saada viranomaiselta konkreettista apua tai ohjeita. Tavoitteena on, että rakennetun ympäristön elinkaarta osataan pidentää ajoissa. Esimerkiksi sisäilmaongelmia tuottaviin tekijöihin voitaisiin reagoida jo ennen niiden realisoitumista.

Vuosina 2023–2024 Varsinais-Suomen ELY-keskuksessa tehtiin rakennusperintölailla suojeltujen kohteiden omistajille kysely sekä haastatteluja (n=120). Alla omistajien kyselyvastauksissa ja haastatteluissa esiin tulleita mietteitä rakennussuojelusta.

Taulukko 2. Suojelukohteiden omistajien näkemyksiä rakennussuojelun vaikutuksista.

Lähde: Varsinais-Suomen ELY-keskus, lisätietoja Laura Hesso.

Suojelu turvaa kohteen tulevaisuuden myös nykyisen omistajan jälkeen.
Suojelukohteen ylläpito opettaa sekä konkreettisia että abstrakteja taitoja (oppii sekä korjaamaan että hyväksymään epätäydellisyyttä, tietous arvoista ja kulttuuriperinnöstä kasvaa).
"Kohde olisi ylläpidetty joka tapauksessa" – omistajat suojelevat kohteita omaehtoisesti.
Suojeltu kulttuuriperintö tuo lisäarvoa liiketoiminnalle.
Suojelu voi rajoittaa haluttuja muutoksia, mutta tuoda myös uusia vaihtoehtoja.
Rakennusperinnön hoidon taloudellinen tuki on tärkeä, ja rahallisia kannustimia tarvittaisiin lisää, suojelun taloudellinen taakka mietityttää.
Kulttuuriympäristöviranomaisen tuki on tarpeen ja siihen toivotaan enemmän resursseja.
Kulttuuriympäristön suojelusta ja säilyttämisestä tarvitaan lisää tietoa kaikille kansalaisille ja myös erikseen kuntaviranomaisille, päättäjille, omistajille, rakentajille.
Yhteiskunnan ja viranomaisten tulisi huomata omistajien rakennusperinnön säilyttämisessä tekemä työ ja osoittaa sille arvostusta.

Mitä tästä voisi seurata rakennusten suojelulle?

Monissa keskusteluissa pohdittiin ihmisten toimeentulon ja tuloerojen näkökulmia. Entä jos

"taantuvista alueista, joilla ei ole niin paljon väestöä tai jossa on köyhempää, tuleekin materiaali-pankki, mistä varakkaammat vaan käy ostamassa varaosia?"

"Voiko meille syntyä edes yhteistä arvostusta tai semmoista yhtä ajattelua, että tätä [kulttuuriperintöä] me halutaan vaalia", "missä halutaan vaalia, missä kulttuuriperintöä pitää vaalia ja missä ei? Onko Senaatintori se, missä vaalitaan, mutta sitten siellä, missä niin sanotusti ei ole käyttöä, [ei vaalita]? ...että siinä koko ajan keskustellaan niillä talousluvuilla ja näillä teknisillä argumenteilla."

"Käykö niin, että meidän niin kuin esimerkiksi Pohjois- ja Itä-Suomi muuttuu tämmöiseksi materiaali-reservaatiksi tai rakennusperintöresurssiksi, josta sitten voidaan hakea niitä materiaaleja Länsi- ja Etelä-Suomen rakennusperinnön ylläpitoon?"

Vuorovaikutusta köyhempien ja varakkaampien alueiden ynnä muiden välillä voitaisiin pitää yllä erilaisten kansalaisaloitteiden ja rakennusten korjauksia edistävien käytäntöjen avulla, kuten työpajoissakin todettiin:

"Oisko tämmöinen joku kummisysteemi hyvä?"

Vaihtoehtoisesti voitiin kuvitella myös erojen tasoittumiseen johtavia kehityskulkuja. *"Ehkä meillä onkin ruuhkaa",* koska ilmasto on viileämpää? Entä jos *"ihmiset muuttavat sinne, missä hyödynnettävää rakennuskantaa vielä löytyy? Suomen tyhjenevälle rakennuskannalle tulee hyötykäyttöä."* Myös etätyöt luovat mahdollisuuksia muuttaa asuinpaikkaa ja hakeutua enenevässä määrin lähelle luontoa, sukua tai kesäpaikkoja. *"Kyllä meillä varmasti monella suomalaisella on sydän useammassakin paikassa kuin vain yhdessä"*.

Huolenpito elinympäristöjen kestävydestä voisi tulevaisuudessa edellyttää nykyistä enemmän ihmisten sopeutumista erilaisiin rakennuksiin, sillä ihmisten tulisi elää rakennusten ehdoilla, ei päinvastoin. Esimerkiksi työpajakeskusteluissa muistutettiin, että *"sisälämpötilan ei ole pakko olla 25 astetta – villasukat!"*.

Keskusteluissa nousi esiin rakennussuojelun resurssien epätasainen jakautuminen, joka voi kasvattaa jännitteitä tulevaisuudessa: *"Siellä missä on niitä resursseja suojella, niin siellä on taas valtavat kasvupaineet ja sitten taas maaseudulla, jossa olisi mahdollisuus suojella, siellä ei ole sitten taas käyttöä ja myöskään resursseja pitää niitä yllä."*

Pienryhmissä ja työpajojen tuloksia kokoavissa loppukeskusteluissa nousi esiin tarve pitää huolta paitsi oman alueen, myös toisten alueiden rakennetusta perinnöstä. Huolenpidon ajatus oli tunnistettavissa myös yksityisten kiinteistönomistajien haastatteluista. Rakennusperintölailla suojeltujen kohteiden omistajille tekemässä kyselyssä ja haastatteluissa, 2023–2024 (Varsinais-Suomen ELY-keskus) (taulukko 2 tämän luvun yhteydessä) todettiin, että myös rakennusten omistajat kokivat suojelun usein positiiviseksi. Rakennussuojelussa nähtiin paitsi aineellisen, myös aineettoman perinnön siirtyvän ihmiseltä ja sukupolvelta toiselle: *"Koska se säilyttää myös heidän [rakennusten omistajien] työtä ja heidän kädenjälkeään."*

Kysymyksiä, haasteita ja mahdollisuuksia

- Luoko suojelumerkintä turvaa?
- Vahvistuuko polarisaatio kaupunkikeskusten ja maaseudun välillä myös rakennussuojeluun ja sen resurssointiin liittyen?
- Kuinka paljon yhteiskunta tukee yksityisomistuksessa olevan rakennusperinnön säilymistä?
- Mitä rakennuskantaa valtion on tärkeä pitää omistuksessaan?
- Miten rakennussuojelua voitaisiin parhaiten kompensoida rakennusten yksityisille omistajille?
- Mitä uusia työkaluja voisi olla innostettaessa rakennusten omistajia/muita toimijoita tekemään ajallisia tai rahallisia panostuksia?
- Mikä arvo on ylpeys hyvin pidetystä kohteesta?

2.4. Muutokset pakottavat ennakoimaan ja etsimään uusia ratkaisuja

Ilmastonmuutoksen ja rakennetun ympäristön välinen suhde nousi esiin lähes kaikissa pienryhmäkeskusteluissa, monista eri suojelun näkökulmista. Ekologinen kestävyyskriisi haastaa rakennetun ympäristön kehittämistä, mutta rakennusperinnöstä ja sen tekniikoista löydetään ratkaisuja, joilla ilmaston kuumenemista voidaan hillitä ja siihen sopeutua. Vastaavasti teknologia toimii sekä ongelmien ratkaisijana että uusien ongelmien luojana.

”Kaikki rakenteet ei kestä meidän uutta ilmastoa”

Globalisaatio, digitalisaatio ja tekoäly vaikuttavat ympäristöhaasteiden rinnalla ja pakottavat kehittämään rakentamisen ja rakennusten käytettävyyttä ja energiatehokkuutta. Teknologia toimii entistä enemmän suunnittelun ja rakentamisen taustalla. Työpajoissa nähtiin, että esimerkiksi virtuaalimaailmojen suunnittelu tekoälyn avustuksella on tullut osaksi suunnittelijoiden työtä, ja se on auttanut kehittämään uusia rakennusperintökohteiden käytettävyyttä edistäviä ratkaisuja. Älykodit perustuvat vaihdettaviin elementteihin ja korjausrakentamisesta on tehty nopeaa ja helppoa. Kaikkeen rakentamiseen liittyy tarve ennakoida ja suunnitella tiloja erilaisten ihmisten ja käyttäjien tarpeisiin. Sitä kautta rakennuskulttuuri on muuttumassa.

Moni teknologinen innovaatio tai uusi materiaali voi haastaa rakennussuojelua, ja rakennussuojelu puolestaan näyttää suuntaa raaka-aineiden kestävään käyttöön. Paluu aikaisempien teknologisten ratkaisuiden äärelle on sekin keino uudistaa osaamista rakennusten kestävästä käytöstä. Yksinkertaisista ja vuosisatoja käytössä olleista tekniikoista löytyy vastauksia myös ilmastonmuutoksen vaatimiin muutostarpeisiin.

Mitä tästä voisi seurata rakennusten suojelulle?

Jotta rakennussuojelu voisi kehittyä vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin, olisi tärkeää tunnistaa ja ennakooida eri aikaisia teknologisiin muutoksiin liittyviä jännitteitä. Ekologinen kestävyyskriisi ja tavoitteet rakennetun ympäristön ilmastopäästöjen leikkaamiseksi saattavat kääntää rakennussuojelun idean myös kokonaan ympäri: Entä jos kaikki ajateltaisiin lähtökohtaisesti säilytettäväksi, eikä suojelua tarvitsisi perustella, vaan ainoastaan purkuaikeita? Teknologian avulla voitaisiin etsiä rakennuksille uusia käyttötarkoituksia ja silti huolehtia siitä, ettei rakennusten arvokkaita ominaisuuksia menetetä. Rakennusten säilyminen voitaisiin jatkossa turvata myös siten, että jo uudella rakennuksella olisi valmiita korjaustapaohjeita ja tiettyjä arvokohteita voitaisiin suojella ennakoiden.

Ennakoivaan suojeluun liittyy neuvottelua, joka vähentää konfliktialttiutta. Reaktiivinen suojelu, eli suojelu joka *”tapahtuu vasta purku-uhkien keskellä”*, aiheuttaa helposti jännitteitä kiinteistöjen omistajien, naapuruston ja suojeluviranomaisten välillä. Erilaisiin tilanteisiin varautumista edistävä rakennussuojelu vaatii kuitenkin aikaa, tietoa ja pitkäjänteisyyttä. Vuonna 2050 eri suojelutoimien vaikutuksiin liittyvää tietoa osataan todennäköisesti kerätä ja prosessoida erilaisten työkalujen avulla. Suunnittelijat voivat ennalta hahmottaa ja kaavamääräyksillä viestiä erityisen huolenpidon kohteeksi tulevia rakennuksia, rakennusten osia, keskeisiä toimintoja ja rakenteita.

Suojelua voisivat muuttaa myös erilaiset rakennuksia tarvelevät sodat tai säiden ääriolosuhteet. Rakennusten säilymistä ja käytettävyyttä lisäävä toimintamalli voisi löytyä esimerkiksi suojelun ajallisen kehikon laajentamisesta: suojelulle tulisi lisää aikaa, jos erityisille arvokkaille tai riskialttiille paikoille rakennettavien kohteiden suojelusta voitaisiin päättää jo uudis- tai täydennysrakentamista suunniteltaessa. Toisaalta eri toimijat ovat valmistautuneet reaktiiviseen, nopeaan reagointiin etukäteen tehtyjen suunnitelmien pohjalta. *”Tää nyt tietysti ehkä heijastaa tätä maailman tilannetta myöskin, olipa kyse sitten ihan sodista tai ruoan-*

*tuotannosta tai ilmastonmuutoksesta. Myöskään me ei osata ennustaa, kun tilanteet on muuttunut nopeasti.*¹² Ennalta varautuminen suojelee rakennusperintöä ja kulttuuriomaisuutta kriiseissä ja muissa erityistilanteissa.¹³

Uudet teknologiset ratkaisut ovat vuoteen 2050 mennessä tuoneet lukuisia tapoja edistää rakennusten kestävyttä – rakennusperinnön vaalimista, materiaalien suojelua ja rakenteiden säilymistä, rakennetun ympäristön ja asuinympäristöjen laadun turvaamista. Huolenpito kohdistuu kulttuuriperintöön laajemminkin, sillä esimerkiksi älyteknologian, digitaalisten tallenteiden ja replikoiden keinoin on mahdollista säilyttää myös aineetonta kulttuuriperintöä, tietoja, merkityksiä ja tulkintoja tuhoutuneista rakennuksista. Erilaisin mallinuksin voidaan rakennuksille luoda virtuaalisia olomuotoja.

”Rakennuksilla on myös toinen elämä”.

Dokumentoinnilla suojeleuun on ajanut kokemus siitä, etteivät modernin ajan rakennukset välttämättä säily vuosikymmeneltä, saati vuosisadalta toiselle. Kiinnostus toisen maailmansodan jälkeiseen jälleenrakennus- ja teollistumisperintöön kasvaa: *”Sehän aina menee vuosissa eteenpäin, että mikä on vanha rakennus tai mikä on entisaikojen rakennus. Missähän se menee vuonna 2050? Katsotaanko siellä sitten vaikka 70-luvun lopun ja 80-luvun alun rakennuksia?”* Dokumentointia edistävät digitaaliset käytännöt ja rakennusten uudelleenkäytettävyyttä edistävät replikat ovat tärkeitä etenkin silloin, kun varsinainen fyysisten rakennusten suojeleminen olisi mahdotonta.

Rakennusperinnön säilyttämistä tukevia korjaus- ja uudisrakentamisen käytäntöjä voitaisiin kehittää uudenlaisten sensorien tuottaman reaaliaikaisen tiedon pohjalta. Sensorit ja mittaukset auttaisivat huoltotöiden suunnittelua, ja seurannan avulla voitaisiin ennakoida ja estää rakennuksen kuntoa heikentävien tekijöiden vaikutuksia. Esimerkiksi lakeihin liittyvissä säädöksissä ja toimenpide-ehdotuksissa voisi olla erilaisiin olosuhteisiin perustuvaa harkintaa, kuumenevan ilmaston ja kosteuden vaihteluihin varautumista ja niin edelleen.

Kysymyksiä, haasteita ja mahdollisuuksia

- Miten rakennusperintömme pärjää muuttuvassa ilmastossa ja millaisin teknologisin ratkaisuin?
- Mitä apua perinteisistä rakennustekniikoista voisi saada ilmastonmuutoksiin sopeutuessa?
- Millaista rakennussuojelua ja sitä koskeva lainsäädäntö olisi silloin, jos kaikki säilytetään ja on erikseen anottava purkulupaa?
- Miten modernin ajan rakennuskannan suojelua voidaan ennakoida?
- Mitä suojellaan fyysisenä objektina ja mitä digitaalisessa muodossa?
- Entä jos suojellaan vain harvinaisia rakennuksia, mutta niitä oikein hyvin ja jälkipolville ”laminoiden”?

---

¹² Haag-kohdeluettelo on Museoviraston asiantuntijanäkemyks erityistilanteissa suojeltavasta kulttuuriomaisuudesta vuonna 1954 solmitun, Unescon alaisen Haagin sopimuksen mukaisesti. Humanitaarisen yleissopimuksen tavoitteena on kulttuuriomaisuuden suojeleminen kriisitilanteissa etupäässä puolustusvoimia ja pelastusviranomaisia varten. [Museoviraston tiedote](#), luettu 3.12.2024.

¹³ Keskustelut kriiseistä ja rakentamisen tulevaisuuksista, katso myös Heinonen et al. 2021; 2023.

3. KESKUSTELUJA TOIMENPIDE-EHDOTUSTEN MUOTOILUUN

Monet tulevaisuustyöhön osallistujia askarruttaneista kysymyksistä läpäisevät kaikki edellä esitetyt aiheet. Yhtenä keskeisenä kysymyksenä keskusteluissa hahmottuu, miten suojelu voitaisiin nähdä mahdollisuutena. Keskusteluista nousee esiin, kuinka rakennussuojelu hyötyisi siitä, että sen periaatteet ja käytännöt olisivat paremmin tunnettuja niin suuren yleisön, median kuin päättäjien keskuudessa.

Alle olemme koonneet keskusteluissa esiin nousseita kysymyksiä, joita voidaan hyödyntää, kun keskusteluja jatketaan tai niistä muotoillaan tulevia konkreettisempia toimenpide-ehdotuksia erilaisia ohjelmia varten. Kysymyksiä on yhdistelty ja muokattu työpajojen keskusteluista.

Suojelu, vaaliminen ja hoiva

- Voitaisiinko "pikamuoti" rakentamisessa kieltää, jotta meillä olisi tulevaisuudessakin jotain suojeltavaa?
- Rakennusperinnön kohteella ei ole ikärajaa – voidaanko kehittää uusia keinoja, joilla uusia arkkitehtuurikohteita arvotettaisiin ja suojeltaisiin?
- Rakennus tulisi saattaa ennakoivan suojelun kohteeksi jo silloin, kun rakennusta ei uhkaa mikään akuutti toimenpide. Yhteistyö omistajan kanssa olisi luontevampaa silloin, kun rakennusta ei suojella väkisin purkuaikeiden keskellä.
- Voisiko rakennusten suojelua ja säilyttämistä edistää uudistamalla termistöä tai laskemalla teknisen käyttöiän rimaa?
- Voisiko rakennusosien kierrätystä edistää vapauttamalla arvokkailla rakennetun kulttuuriympäristön alueilla joitakin rakennuksia standardien soveltamisesta ja lisäämällä hyväksytyjä kierrätysosia käytettäväksi myös osana uudisrakentamista? Voiko – ja missä tilanteissa – suojelu edellyttää purkamista?
- Voisimmeko puhua suoraan purkamiskiellosta eikä suojelusta?
- Miten tuoda elinvoiman ja kulttuuriympäristön kehittäminen entistä hedelmällisemmin samoihin keskustelupöytiin?
- Voimmeko edistää ajatusta jatkuvasta huolenpidosta niin kuin tänä päivänä puhutaan metsän jatkuvasta kasvatuksesta?
- Miten asenteita muutetaan niin, että suojelu muuttuisi positiiviseksi voimaksi yhteiskunnassa ja rakentamisessa?
- Mielletäänkö suojelu jonkin näköiseksi laminoinniksi, johon ei saa koskea? Vai onko se sellaista, jota saa kaikilla aisteilla kokea ja elää?
- Millaisia hyviä käytäntöjä voidaan löytää yksityiseen suojeluun viranomaisresurssien heikentyessä?

Rakennusten suunnittelu ja korjaaminen

- Miten rakennusteknistä kestävyyttä kehitetään niin, että nykyisten rakennusten elinkaari pitenee?
- Miten kestäväen rakentamisen menetelmät saadaan entistä laajemmin käyttöön ja vähennetään resurssien hukkaa?
- Voitaisiinko esimerkiksi vanha terve puutavara edellyttää säilytettäväksi rakennusta korjattaessa?
- Haluavatko opiskelijat ja tulevaisuuden uudet suunnittelijat enää suunnitella uudisrakennuksia?
- Vaikeutuuko korjausrakentaminen tulevaisuudessa aitojen materiaalien puutteen tai varkauksien vuoksi?
- Missä kulkee tulevaisuudessa rakennusperintökohteiden mahdollisiin korjaamisvelvoitteisiin tuleva aitouden raja, ja miten korjaamisessa käytettyjä materiaaleja valvotaan?
- Voidaanko eri aikakausien elementtejä yhdistellä niin tyyllillisesti kuin rakennusteknisesti ja materiaalienkin osalta?

- Voitaisiinko tutkimusta ohjata uudenlaisten materiaalien käyttäytymisen seurantaan? Vaikka ns. ekologiset materiaalit ja materiaalikokeilut ovat lisääntyneet, niiden elinkaarta ja vaikutuksia ei kuitenkaan vielä tiedetä.
- Joutuvatko restaurointi ja korjausrakentaminen etsimään uusia tapoja ja hyväksytyjä periaatteita (kuten replikat)?

Alueet ja eriarvoisuus

- Kun väestö kasvaa tai siirtyy, pyrkii se asumaan ahtaammin vai muuttamaan vapaiden asuinrakennusten ja tilan perässä?
- Miten vanhusvoittoinen väestö ja lisääntyvä yksinasuminen vaikuttavat rakennuskulttuuriin?
- Miten reagoida maaseudulla, kun rakennettu kulttuuriympäristö keskittyy taajamiin ja maaseudun palvelurakennuksia puretaan käyttötarkoituksen puutteessa?
- Miten rakennussuojelutyössä toteutuu tasa-arvo: miten varmistetaan asiantuntijaresurssit myös pienillä paikkakunnilla?
- Miten voisi vahvistaa maakuntakaavan roolia kulttuuriympäristön vaalimisessa?

Vuorovaikutus, viestintä ja osallisuus

- Miten rakennussuojelusta sitten viestitään niin, että se tavoittaa myös asenteeltaan ei ehkä niin rakennussuojelumyönteiset ihmiset?
- Millaiset olisivat lasten ja nuorten mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa omaan ympäristöön? Miten rakennussuojelun arvoja voitaisiin edistää jo peruskoulussa?
- Miten saada media välittämään tietoa hyvistä suojelukäytännöistä?
- Miten media voi tukea ihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa kulttuuriympäristöjen säilymiseen?
- Miten asukkaat pääsevät mukaan rakennussuojelutyöhön?
- Voisiko joka kunnassa olla rakennus, koekenttä, jota porukalla eri ikäiset lapset ja toimijat voisi käydä hoitamassa ja jossa voisi kokeilla ja kokea?
- Miten varmistetaan asiakkaiden kaipaama neuvonta samalla kuin digitaalisia palveluja kehitetään?

Koulutus, osaaminen ja tietotaito

- Miten vuorovaikutusta, yhteistyötä, keskustelua ja tiedon jakamista voitaisiin lisätä?
- Miten voitaisiin saada kestävän rakentamisen ja korjausrakentamisen idea koulutukseen läpi linjan – sekä suunnittelijoiden että tekijöiden koulutukseen?
- Millaisin keinoin saataisiin houkuttelevaa lisäkoulutusta uudisrakentajille – ja lisää tekijöitä korjausrakentamisen laajenevalle kentälle?
- Miten voitaisiin lisätä rakennusvalvonnan osaamista korjausrakentamisen kysymyksistä?

Talous, avustukset

- Mihin avustuksia tulevaisuudessa kohdennetaan ja priorisoidaan ja miksi?
- Miten voitaisiin todentaa myös pitkän aikavälin kuluessa saatavia hyötyjä?
- Voisiko rahoituksessa olla kompensatiota köyhemmille ja väestöään menettäville alueille, avustuksia rakennuskannan korjaamiseen tms.?
- Miten verotus ja muut taloudelliset kannusteet kannustaisivat vanhan korjaamiseen ja rakennusperinnön vaalimiseen?
- Miten rakennusten kiinteistövero voisi edistää rakennusten kestäväää käyttöä ja käytettävyyttä yleisemminkin?
- Voisiko purkutuen sijaan ohjata kestäväään rakentamiseen?
- Miten voitaisiin jo kaavoitusvaiheessa vaikuttaa rakennusten kunnossapitoon?

4. RAKENUSSUOJELUN MERKITYS MUUTTUVISSA TOIMINTAYMPÄRISTÖISSÄ

4.1. Rakennussuojelun tulevaisuustyöpajat

Tässä julkaisussa olemme käsitelleet vuonna 2024 toteutettujen rakennussuojelun tulevaisuustyöpajojen antia. Työpajojen keskustelujen painopiste oli vuoteen 2050 mennessä ilmaantuvien rakentamisen tulevaisuuksien parista tunnistettavien mahdollisten rakennussuojelukysymysten avoimessa ideoinnissa ja erilaisiin tulevaisuuksiin varautumisessa. Kaikissa työpajoissa lähtökohtana olivat yhtäältä rakennettujen ympäristöjen näkymät ja toisaalta rakennussuojelun eri muodot erilaisiin ympäristöissä tapahtuviin muutoksiin suhteutettuna. Tunnistimme keskusteluissa monenlaisia lähestymistapoja tulevaisuuteen ja rakennussuojeluun. Aikajänne liikkui nykypäivästä historiatietoisuuteen ja elettyihin kokemuksiin ja nykypäivästä noin vuoteen 2050. Aikavälin merkitys on tulevaisuudentutkimuksessa vähäisempi kuin yleisesti ajatellaan. Tärkeämpää on tarkastella keskusteluissa hahmottuvia tulevaisuustiloja erilaisten muuttuvien tilanteiden ja olosuhteiden valossa.

Työpajojen keskeinen tulos osoittaa, että rakennussuojelu voi tarkoittaa tulevaisuudessa hyvinkin erilaisia asioita. Myös jatkossa on tärkeää seurata, millaisia muotoja suojele ja sen käsitteistö kulttuurisen muutoksen pyörteissä saa ja tarvitsee.

Nyt käsillä olevassa julkaisussa esittelemme neljä mahdollista tulevaisuustilaa, joita voi kutsua myös tulevaisuudenkuviksi. Tulevaisuustilat ovat tulkinnoiltaan avoimia kuvauksia keskusteluista ja tapahtumien mahdollisesta luonteesta. Tässä luvussa tiivistämme ja refleктоimme neljää erilaisista toimintaympäristöstä kertovaa kuvausta.

1. Kulttuuriympäristön vaaliminen tuo elinvoimaa

Keskustelujen lähtökohtana oli rakennussuojelu erilaisissa rakennetuissa ympäristöissä. Yhtenä keskustelujen lomassa nousseena vaihtoehtona pidettiin tilannetta, jossa 2050-luvulle tultaessa ei juuri olisi tulossa suuria muutoksia. Sen mukaisesti rakentaminen tulisi jatkossakin perustumaan sekä uudis-, korjaus- että täydennysrakentamiseen. Oli mahdollista ja toivottavaakin, että rakennettu ympäristö tulitaisiin näkemään nykyistä laajemmin maisemallisena kokonaisuutena. Kaupunkien tai muiden tiiviiden yhdyskuntien uudisrakentaminen, niin kestävämpänä kuin se voisi ollakin, toisi kaupunkikuvaan jatkuvaa kerroksellisuutta ja siten myös uusia mahdollisuuksia vaalia eri aikojen rakennusperintöä. Rakennusperintö toimisi asukkaiden ja matkailijoiden arvostaman rakennetun kulttuuriympäristön ytimessä ja lisäisi elinvoimaisuutta.

Uhkana nähtiin rakennusmateriaalien ehtyminen ja toisaalta maaseudun ja kaupunkialueiden välisten erojen kasvaminen. Yleisemminkin työpajoissa puhutti Itä- ja Pohjois-Suomen harvaanasutuilla alueilla meneillään oleva alueellinen eriytyminen. Mitä siitä voisi seurata? Olisiko maaseudun harvaan asuttujen alueiden rakennusperintö kokonaisuudessaan vaarassa, jos rakennuksia ei enää käytettäisi? Tulisiko alueista peräti kasvu-keskusten materiaalipankkeja tai -reservaatteja? Alueellisen eriytyminen teema läpäisi kaikki tulevaisuudenkuvat. Lopputulemana oli, että niin kasvuseutujen kuin maaseudun ja pikkukaupunkien rakennusperintöä olisi käsiteltävä kunkin alueen omista, tulevaisuuden elinvoimaisuutta kehittävästä lähtökohdista.

2. Rakennusten arvokas materiaali pysyy käytössä

Keskusteluissa pidettiin varsin todennäköisenä kehityskulkuna sitä, että luonnonvarojen niukkuus ja ympäristön kantokyvyn rajoitukset voisivat vuoteen 2050 mennessä nostaa kiertotalouden kaiken rakentamisen keskiöön. Kaiken yhdyskuntarakentamisen tavoitteena olisi materiaalin suojeleminen, eikä uudisrakentaminen olisi enää perusteltua. Lainsäädäntö ohjaisi suosimaan materiaalia suojelevia ratkaisuja, kuten olemassa olevan rakennuskannan hyödyntämistä ja uudelleenkäytettävyyttä.

Rakentamisen kulttuuri olisi muuttunut ja lineaarisesta elinkaariajattelusta olisi osattu siirtyä sykliseen ajatteluun. Rakennukset ja niiden osat suunniteltaisiin alunalkaenkin korjattaviksi, vaihdettaviksi tai kierrätettäviksi. Kertakäyttökulttuurista on päästy eroon, kun kaikki materiaali kiertää uudessa käytössä.

Todennäköiset uhkakuvat olisivat toteutuessaan aiheuttaneet pulaa monista materiaaleista ja viimeistään hintojen nousu olisi johtanut arvostamaan rakennussuojelua, korjausrakentamisen taitoja ja kestävyyttä edistäviä asumisratkaisuja. Rakennussuojelu keskittyisi turvaamaan arvokohteita säiden ja muiden muutosten vaikutuksilta.

3. Rakennussuojelu on huolen pitämistä

Rakennussuojelu voitiin monissa keskusteluissa nähdä yksilökeskeisesti ihmisten valintoina ja vapaaehtoisina rakennuksista huolehtivina tekoina. Yhtenä oletuksena oli, että rakennussuojelussa voisi 2050-luvulle tultaessa korostua ennen kaikkea inhimilliset tarinat ja elinympäristön inhimillisyys. Koko rakennettu ympäristö voisi kuvastaa ihmisten vuorovaikutusta luonnon ja ympäristön kanssa. Huolenpito ja hoiva korostuvat myös siksi, että elinympäristön merkitys hyvän elämän, terveyden ja mielenterveyden edistämiseksi olisi yleisesti tunnettua ja arvostettua.

Vastuu rakennussuojelusta saattaisi niukkenevien resurssien ajassa siirtyä entistä enemmän yksilöille ja yrityksille. Lisäksi joistakin mukavuuksista olisi luovuttava, sillä huolenpito elinympäristöjen moninaisuudesta ja kestävydestä edellyttäisi ihmisten sopeutuvan erilaisiin jo olemassa oleviin rakennuksiin. Se edellyttäisi näkemystä, jossa rakennusperintö muokkautuisi vastavuoroisesti. Erilaisten taitojen siirtäminen tuleville sukupolville nähtäisiin sekin merkittävänä tekona.

4. Muutokset pakottavat ennakoimaan ja etsimään uusia ratkaisuja

Yleisesti uskottiin, että ilmastonmuutoksen ja muiden olosuhteiden pakosta rakentamisessa olisi vuoteen 2050 mennessä tapahduttava hyvinkin merkittäviä teknologisia ja menettelyihin liittyviä muutoksia. Teknologia toimi yhtäältä ongelmien ratkaisijana ja toisaalta myös uusien ongelmien luoja. Digitaalisen mallinnuksen kautta voitaisiin kenties saada tietoa joidenkin tilojen korjausrakentamiseen liittyvistä ongelmista. Erilaisista sensoreista tulisi rakennussuojelun arkea, ja suojelutyö edellyttäisi monipuolista tietoa materiaalin käyttäytymisestä.

Rakennussuojelukohteiden suojelemista olisi ennakoitava ja ylläpidettävä hyviä keskusteluyhteyksiä eri toimijoiden välillä. Se auttaisi luovimaan muuttuvassa ja jännitteisessä ympäristössä.

Oleellista on ymmärtää, että työpajojen keskustelujen pohjalta muodostetut kuvaukset eivät ole keskenään vaihtoehtoisia tulevaisuudentiloja, vaan niissä on paljon päällekkäisyyksiä. Parhaimmillaan kuvaukset toimivat yhdessä, jolloin niitä voisi kaleidoskoopin tavoin käyttää tunnistamaan ja yhdistelemään nykyhetkessä hahmottuvia rakennussuojelun muotoja erilaisiin tulevaisuuden pohdintojen tarpeisiin. Voit jatkaa keskusteluja ja pohtia esimerkiksi:

Millaisia usein tunnistettuja tai uusia näkökulmia ja kysymyksiä työpajakeskusteluista tehdyt poiminnat herättävät? Mitkä näkökulmat ansaitsisivat enemmän huomiota? Millaisia muita ongelmia ja mahdollisuuksia tässä käsitellyistä aihepiireistä voi tunnistaa?

Keskusteluiden yhteisenä piirteenä on toivekuva siitä, että rakennettua ympäristöä ja rakennusperintöä arvostetaan. Rakennuskulttuuri voi katalysoida uusia elämyksiä etenkin silloin kun maiseman, paikan ja kulttuuriympäristön kerroksellisuus pääsee oikeuksiinsa.

Rakennusten suunnittelun ja arkkitehtuurin rooli on viime aikoina nähty purkamisesta aiheutuvien jäteongelmien luoja ja toisaalta ratkaisijana. Rakennussuojelulle nämä keskustelut tarjoavat uusia mahdollisuuksia, mutta etenkin modernien rakennusten kohtalo ja rakentamisen ja rakennusmateriaalien laatu huolestuttaa.¹⁴

Ilmastonmuutoksen ja planeetan rajojen tunnistaminen kiinnitti työpajoissa huomion materiaalipulaan ja materiaalin kiertoon, ja nämä ajatukset on keskitetty pääosin toiseen tulevaisuudenkuvaan. Niistä voi edetä ihmisten valintoihin elinympäristönsä laadun parantamisessa, mutta myös keskusteluihin teknologioiden

¹⁴ Talve & Savolainen 2024, 289–290.

uusista mahdollisuuksista esimerkiksi ilmastonmuutoksessa. Keskustelujen anti oli runsas ja monet teemat jäivät odottamaan uusia tilaisuuksia.

Yksittäisten rakennusten lisäksi keskusteluiden huomio kiinnittyi usein suunnittelukäytäntöihin ja rakentamisen osuuteen rakennusten elinkaaren määrittäjänä. Jatkossakin rakennussuojelun parissa toimivat ratkovat yhdessä kysymyksiä siitä, miten uudet vaikutteet ja vanhat käytännöt elävät limittäin rakennussuojelun ja suunnittelutoimien moniajallisessa ja monikerroksisessa kulttuurissa. Varsin usein keskustelut nimittäin palasivat suunnitteluprosessiin ja siihen, millaisia kestävyyskysymyksiä tulevaisuuden suunnittelijat ratkovat tai peräti tuottavat.

Nämä keskustelut liikkuvat myös ajassa. Esimerkiksi Alekski Neuvonen ja Panu Lehtovuori ovat tarkastelleet viime vuosikymmenten yhdyskuntasuunnittelua ja tunnistanee siitä useampia ajallisesti toisiaan seuraavia suunnitteluparadigmoja. Viimeisin, tällä hetkellä tunnistettavissa oleva yhdyskuntasuunnittelun paradigma liittyy kestävyysmuutoksen hallintaan. Se on planeetan rajojen ylittämisen suhteen normatiivis-transformatiivinen ja pyrkii muuttamaan luonnonvarojen kulutuksen suuntaa huolehtimalla resurssien riittävydestä.¹⁵

Rakennussuojeluprosessit joutuvat ottamaan huomioon kaikki rakentamisessa, materiaaleissa ja rakennusten eriaikaisissa käytöissä näkyvät trendit ja paradigmat muutoksineen. Yhteenvedonomaaisesti voisi todeta, että rakennuksen ja sen käytön joustavuudesta, suojeltavuudesta ja purettavuudesta huolehtiminen on haastava kokonaisuus. Kaavoittajien, rakennusten ja ympäristöjen suunnittelijoiden, rakentajien ja rakennusten käyttäjien olisi kyettävä hallitsemaan rakennuksen koko elinkaareen liittyvä kokonaisuus yhdessä ja sen eri vaiheita sekä lopputulemia ennakoiden. Konkreettisemmin sanottuna, ennakoimalla rakennusten tulevaa elämää voidaan vaikuttaa ja varautua siihen, millaiset edellytykset suojelulla ja rakennusosien ja -materiaalien kierrätyksellä on. Jatkossa tulisi laajemminkin keskustella myös siitä, millaisia arvoja, millaista rakennusperintöä tai estetiikkaa purettavuutta tai kierrätettävyyttä edistäviin rakennuksiin tai rakennusten osiin voisi tulevaisuudessa liittyä.¹⁶

Rakennusperintölain keinoin tapahtuvaa suojelua on toisinaan rinnastettu luonnonsuojeluun. Esimerkiksi Timo Hintsasen mukaan Natura-suojeluprosessissa alueiden luontoarvot on katsottu itseisarvoiksi ja tärkeämmäksi kuin alueen mahdolliset taloudelliset tai toiminnalliset arvot. Myös rakennussuojelun kohteisiin liittyy itseisarvoja, eli arvoja, joita ei tarvitse tai ole mahdollista perustella muilla arvoilla. Monet mitattavissa tai todennettavissa olevat suojeluperusteet, kuten tyypillisuus, harvinaisuus tai säilyneisyys, ovat saaneet rinnalleen uusia merkityksiä. Ne voivat olla esimerkiksi aineettomiin tai abstrakteihin arvoihin liittyviä suojeluperusteita, jolloin kohde voi olla arvokas maisemallisesti tai kaupunkikuvallisesti, tai jollain muulla tavalla, joka korostaa muutosta ja ajallista kerroksellisuutta.¹⁷

Kaikkiin edellä kuvattuihin tulevaisuustiloihin liittyy ajatus kulttuurisesta muutoksesta tai arvojen muutoksesta. Tärkeimpiin rakennussuojelun edistämisen toimenpiteisiin kuuluu vuorovaikutus ja ajan kanssa tapahtuva tiedon kerääminen ja jakaminen rakennettuun perintöön liittyvistä arvoista. Pohjan sille luo jo varhaislapsuuden elinympäristössä alkava kulttuuriympäristökasvatus, eli erilaiset tavat lähentää lasten ja aikuisten suhdetta yhteisöön ja ympäristöön, luontoon ja kulttuuriin. "Vain omakohtaisesti tärkeäksi koettu ympäristö saa ihmisen toimimaan ympäristön puolesta", toteavat Laura Puolamäki ja Eeva Raike.¹⁸ Kestäviin suunnittelutoimiin kuuluu rakennusten suojelukäytäntöjen tiedostaminen ja ymmärtäminen osaksi erilaisia kulttuurisia hoivan käytäntöjä ja hoivan etiikkaa.¹⁹

Keskusteluista voisi nostaa esiin toiveen, että suojelun edellytykset kohenisivat, rakennusten laatu olisi kohdallaan ja historiallisten kohteiden arvostus leikkaisi läpi koko yhteiskunnan. Tässä tilanteessa korjausrakentaminen ja rakennussuojelukin olisi sekä rakentajien että vuonna 2050 toimivan suunnittelijasukupolven ydinosaamista, ja rakennusten purkamisesta voisi tulla perusteluja vaativaa poikkeavaa toimintaa.

¹⁵ Neuvonen & Lehtovuori 2024, 57–58

¹⁶ Esimerkkinä myös Taika Pirilän diplomityö purettavaksi suunnitelluista rakennuksista. Piriä 2023.

¹⁷ Hintsanen 2003, 43.

¹⁸ Puolamäki & Raike 2009, 228. Asenteista Holmila 2024. Yhdessä määritetyistä toimintatavoista ja kestävyysmurroksesta Siivonen et al. 2022, 227–229.

¹⁹ Lisätietoja Moriggi et al. 2020. Rakennettuun kulttuuriperintöön ja -maisemaan liittyvää ajallista ulottuvuutta ja rakennussuojelua avaavat myös esimerkiksi Kalakoski 2023; Latvala-Harvilahti 2021; Mattinen 2014; Sinkkilä et al. (toim.) 2019.

4.2. Työpajakeskustelujen merkityksestä

Varsinais-Suomen ELY-keskus keräsi ja sai työpajoihin osallistujilta myös palautetta. Alun perin toiveena oli tarjota kaikille rakennussuojelun parissa toimiville tilaisuus jakaa ajatuksia muiden suojelutoimijoiden kanssa, kuitenkin niin, että näkökulmat edustaisivat mahdollisimman laajaa toimijakenttää. Alueellisten työpajojen ja loppuseminaarin työpajojen toteutus vastasi selvästi myös kentän tarpeeseen ja keskusteluiden virittäminenkin oli ilmeisen onnistunutta, sillä työpajoista ja seminaarista toteutettujen palautekyselyjen 34 vastaajaa antoivat kysymyksiin voittopuolisen positiivisia vastauksia.

Pienryhmäkeskusteluja pidettiin *"mielekkäinä, koska silloin useampi näkemys tulee kuulluksi"*. Työpajojen ja myös mielenkiintoisena pidetyn loppuseminaarin keskustelu oli vilkasta. Vilkas keskustelu puolestaan loi mukavan ilmapiirin ja *"antoi uskoa myös tulevaisuuteen, että on joukko ammattilaisia, jotka rakennussuojelun eteen tekevät töitä"*. Konkreettisia jatkotoivomuksiakin esitettiin: *"Olisiko syytä lähteä laatimaan valtakunnallista rakennusperintöön liittyvää tavoiteohjelmaa, jossa esitetään tavoitteet, niille toimenpiteet ja toimenpiteille toimeenpanijat. Näin homma voisi edetä pikkuhiljaa konkretian tasolle."*

Tulevaisuusprosessi oli suunniteltu luonteeltaan ideoivaksi, ja tämän julkaisun yhtenä tehtävänä on auttaa keskusteluja eteenpäin ja ratkaisujen pohdintaan. Ratkaisuja varten olemme koonneet julkaisuun myös alustavia toimenpiteisiin liittyviä kysymyksiä (luku 3). Yhdessä palautteessa todettiin: *"Yksi olennainen asia on tämäntapaisten keskustelutilaisuuksien jatkon varmistaminen. Osa ongelmista on erilaisia eri puolella Suomea, mutta paljon on myös yhteistä, joten on hyödyllistä keskustella samojen asioiden kanssa töitä tekevien kanssa ratkaisusta."* – *"Toivon tällaisia keskusteluja ainakin joka toinen vuosi. Nyt on meneillään isoja asioita lainsäädännössä ja yhteisten tietojärjestelmien kehittämisessä."*

Keskustelut järjestettiin rakennussuojelun parissa toimivien kesken sen vuoksi, että samalla voitaisiin helpottaa yhteistyöverkoston luomista. Ratkaisu oli toimiva, mutta keskusteluiden samanmielisyys lienee kuitenkin askarruttanut ainakin yhtä osallistujaa, joka kirjoitti palautteeseen *"Ehkä paikalla olisi ollut hyvä olla vastaväittäjinä/haastajina keskustelun sparraajina myös muita kuin rakennussuojelun parissa työskenteleviä?"* Tähän pyritäänkin jatkossa ja monissa työpajoissa käydyt keskustelut rakennusten omistajien kohtaamista haasteista tukivat ajatusta. Toisaalta myönteistä palautetta annettiin järjestäjille eli ELY-keskukselle siitä, että alueellinen näkökulma oli huomioitu alusta lähtien työpajojen rakenteessa: *"hienoa että alueellista jatkoa! Itä- ja Pohjoinen jäävät erityisyydessään helposti jalkoihin..."*.

Kysyimme kyselyssä myös, millaiseksi osallistajat kokivat tulevaisuusajattelun, oliko se esimerkiksi vaikeaa tai helppoa, ja mikä auttoi ajatuksen suuntaamisessa tulevaisuuteen. Monikin vastaaja totesi ajattelun olevan hieman tai aika vaikeaa, tai vielä yleisemmin vain "vaikeaa". Vaikeuksia tuotti muun muassa pitkäksi mielletty aikaväli: *"Kun mietti aikaa saman verran taaksepäin ja huomasi miten paljon maailma on muuttunut, niin on vaikeaa kuvitella, että millainen maailma on vuonna 2050."* Lisäksi vaikeutta tuotti tunne maailman huonosta tilasta ja samasta syystä myös ajattelun tulokset koettiin epämiellyttäväiksi. *"Nykytilanteesta johtuen ajattelua pidettiin myös helposti pessimismiin johtavana."* Meille tulevaisuudentutkijoille työpajojen anti ja ilmapiiri vaikutti kuitenkin ennemminkin ongelmälähtöiseltä ja ratkaisukeskeiseltä kuin pessimistiseltä, ja se toivottavasti näkyy myös tulevaisuudenkuvissa.

Palautteissa tuli esiin myös kommentteja tulevaisuusajattelun helppouden puolesta sekä jotain siltä väliltä: *"Toisaalta helppoa, mutta nykytilanne tietysti vaikutti näkökulmaan"*. *"Koska aikaväli oli kuitenkin melko lyhyt, niin suuria muutoksia ei uskottu siinä ajassa tapahtuvan ja lähtökohtana oli ehkä jokin tämän hetken ajatuksen/kehitysmallin jatkojalostaminen tästä hetkestä kyseiseen ajankohtaan."* Ajatus näinkin suuresta muuttumattomuudesta oli kiinnostava lähestymistapa, ja tuloksissa nostimme tämän ensimmäisen tulevaisuudenkuvan lähtökohdaksi.

Yhdessä palautteessa kaivattiin myös enemmän keskustelua digitalisaatiosta: *"Jälkeenpäin tuli mieleen, että säilytetäänkö tulevaisuudessa rakennuksia virtuaalimaailmassa?"* Tämäkin aihe nousi keskusteluissa esiin ja päätyi myös viimeisen tulevaisuudenkuvan aihioiksi. Keskusteluissa saattoi olla keskenään eriäviä näkemyksiä, ja tämän kanssa olemme tulevaisuudenkuvia luodessammekin tasapainoilleet: *"Kun toinen arvioi maaseutuasumisen hävinneen tuohon mennessä, toinen sanoi, että mikään ei ole kovin paljon muuttunut. Vaikeaa keksiä yhteisiä teemoja tuossa kontekstissa."*

Tulevaisuuskeskusteluiden kautta avautui myös uusia kysymyksiä, ja lienee selvää, että keskustelu rakennussuojelun tulevaisuuksista jatkuu. Yhteisten keskustelujen rikkaus on mahdollisuudessa jakaa kokemuksia, esittää kysymyksiä ja etsiä niille vastauksia erilaisista tilanteista ja aikaperspektiiveistä ja näkökulmista lähtien. Tulevaisuudesta ei voi sanoa mitään varmaa, joten tärkeätä on kyky pitää mieli avoimena ja keskusteluilmapiiri vastaanottavaisena asioita monista eri näkökulmista lähestyvälle, itsestäänselvyyksiä kyseenalaistavalle ajattelulle.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Työpajojen työryhmien ja loppukeskustelujen tallenteet

Kuvat Flinga-tauluista sekä nauhoituksista teetetyt kirjalliset muistinpänot.

Kirjallisuus

- Aalto, Hanna-Kaisa – Heikkilä, Katariina – Keski-Pukkila, Pasi – Mäki, Maija & Pöllänen, Markus (toim.) (2022) Tulevaisuudentutkimus tutuksi – Perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisu 1/2022, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 481 s.
- Candy, Stuart & Kornet, Kelly (2019) Turning Foresight Inside Out: An Introduction to Ethnographic Experiential. *Futures. Journal of Futures Studies*, March 2019, 23(3): 3–22, [https://doi.org/10.6531/JFS.201903_23\(3\).0002](https://doi.org/10.6531/JFS.201903_23(3).0002).
- Heikkilä, Katariina & Mäki, Maija (2022) Tulevaisuudentutkimuksen vaiheita ja suuntauksia 1900- ja 2000-luvuilla. Teoksessa: Aalto, Hanna-Kaisa – Heikkilä, Katariina – Keski-Pukkila, Pasi – Mäki, Maija & Pöllänen, Markus (toim.) (2022) Tulevaisuudentutkimus tutuksi – Perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisu 1/2022, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 64–78, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-563-1>.
- Heinonen, Sirkka – Viitamäki, Riku – Karjalainen, Joni – Taylor, Amos – Toivonen, Sirkka & Tähtinen, Lauri (2023) Pitkospuita eteenpäin katsovaan päätöksentekoon – vihreän, osallistavan, digitaalisen ja kriinikkestävän rakennetun ympäristö tiekartta 2050. *Tutu eJulkaisu* 3/2023, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-591-4>.
- Heinonen, Sirkka – Karjalainen, Joni & Taylor, Amos (2021) Landscapes of our uncertain futures. Towards mapping and understanding crisis-related concepts and definitions. *FFRC eBooks* 7/2022, Finland Futures Research Centre, University of Turku. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-577-8>.
- Hintsanen, Timo (2003) Rakennusperintö Turun voimavarana. *Rakennustaiteen seura, Jäsentiedote* 4/2003, 41–45.
- Härö, Mikko & Kärki, Pekka (2010) Rakennussuojelukomitean mietintö. <https://www.sadanvuodensato.fi/fi/artikkelit/rakennussuojelukomitean-mietinto>. (luettu 4.11.2024)
- Holmila, Paula (2024) Vilhelm Helander varoittaa uhkaavasta uudesta purkuaallosta ”kuin 60 vuotta sitten”. *Helsingin Sanomat* 11.11.2024. <https://www.hs.fi/taide/art-2000010825491.html> (luettu 11.11.2024)
- Jungk, Robert & Müllert, Norbert R. (1987) Tulevaisuusverstaat: käsikirja Demokratian Elvyttämisen Mahdollisuuksista. Helsinki, Helsingin yliopiston ylioppilaskunta: Kansan sivistystyön liitto.
- Kalakoski, Iida & Sirén, Riina (2023) Uhasta suojelun kohteeksi ja välineeksi. Ihmisen osallisuus rakennusperintöön rakennussuojelun säädöskielessä 2023. *Historiallinen Aikakauskirja* 121:4, 2023, 406–413.
- Karilas, Aino – Liljeström, Emma – Lohman, Elise – Nieminen, Elina – Nukki, Heli – Virolainen, Elina & Voutilainen, Elina (2023) Ilmastonmuutos ja kulttuuriympäristö: Tunnistetut vaikutukset sekä hillinnän ja sopeutumisen edistäminen. *Ympäristöministeriön julkaisu* 2023: 3, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164623>.
- Kalakoski, Iida (2023) Too Much to Handle. Architectural conservation in the widening scope of heritage. Tampere University. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2870-2>.
- Kalakoski, Iida & Sirén, Riina (2024) Korjaustiedon ja -taidon levittäminen lepää monilla harteilla. *Kabi*, (1). <https://kabi.museion.fi/2024/05/16/korjaustiedon-ja-taidon-levittaminen-lepaa-monilla-harteilla/>.
- Kivilaakso, Aura (2010) Rakennusperintö suojelun kohteena. Suomen rakennustaiteen museo.
- Latvala-Harvilahti, Pauliina (2021) Kulttuuriperinnöt kestävän tulevaisuuden avaimina. Taustaselvitys kulttuuriperintöstrategian laatimisen tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:28, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-889-2>.

- Mattinen, Maire (2014) Aika merkitsee. Teoksessa: Kovanen, K. – Ehrström, M. – Häyrynen, M. – Vepsä, M. & Kivilaakso, A. (toim.) Rakennussuojelu ajassa – Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta. ICOMOS Suomen osasto ry, Porvoo, 146–147.
- Moriggi, Angela – Soini, Katriina – Franklin, Alex & Roep, Dirk (2020) A Care-Based Approach to Transformative Change: Ethically-Informed Practices, Relational Response-Ability & Emotional Awareness. *Ethics, Policy & Environment* Vol. 23, No. 3, 281–298, <https://doi.org/10.1080/21550085.2020.1848186>.
- Museovirasto (2023) Kuuleminen Haag-inventoinnin kohdeluettelosta. <https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/yleistiedoksianto-kuuleminen-haag-inventoinnin-kohdeluettelosta>. Yleistiedoksianto. Luettu 3.12.2024.
- Neuvonen, Aleks & Lehtovuori, Panu (2024) Transformatiivisen yhdyskuntasuunnittelun käänne. *Futura* 2/2024, 54–60.
- Nousiainen, Reetta (2024) Sattuman varassa – ristiriitaisuus rakennussuojelussa”. *JYU Dissertations, University of Jyväskylä*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-86-0180-7>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2024) Kulttuuripoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:55. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-569-6>.
- Outila, Tarja – Hentilä, Helka-Liisa & Järvinen, Pauliina (2021) Elinvoimaa, hyvinvointia ja arjen sujuvuutta. Rovaniemen kylien maankäytön kehityskuva 2035. Kuntasuunnittelun kurssi ja yhdyskuntasuunnittelun erikoiskurssi 2021. Oulun yliopisto.
- Pirilä, Taika (2023) Suunniteltu purettavaksi – Purettavuus joustavuuden ja uudelleenkäytön mahdollistajana uudisrakentamisessa. Diplomityö, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Aalto-yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-202311276938>
- Puolamäki, Laura & Raike, Eeva (2009) Kotimaisema, peritty ympäristö. Teoksessa: Grahn, Maarit & Häyrynen, Maunu (toim.) Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit. SKS, Tietolipas 230, 215–235.
- Savolainen, Panu (2023) Suojelun käsitteistö ja kriteeristö kaipaa tuoreuttamista. <https://www.rakennettu-hyvinvointi.fi/fi/blog/suojelun-kasitteisto-ja-kriteeristo-kaipaavat-tuoreuttamista> (luettu 2.9.2024)
- Siivonen, Katriina – Cantell, Hannele – Ihanainen-Rokio, Outi – Kurenlahti, Mikko – Laakso, Senja – Latvala-Harvilahti, Pauliina – Pietikäinen, Janna & Salonen, Arto O. (2022) Kestävyysmurroksen keinot. Teoksessa: Halonen, Tarja – Korhonen-Kurki, Kaisa – Niemelä, Jari & Pietikäinen, Janna (toim.) Kestävyyden avaimet. Kestävyystieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiselo. 199–236. Gaudeamus, Helsinki.
- Sinkkilä, Jyky – Pihkala, Aapo & Weckman, Emilia (toim.) (2019) Maiseman tekijät. Näkökulmia maisema-arkkitehtuuriin. Aalto-yliopisto.
- Sitoumus2050. <https://sitoumus2050.fi/koti> (luettu 11.11.2024)
- Valtioneuvosto (2022) Kohti kestävästä arkkitehtuuria. Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2022–2035. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:1, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-508-5>.
- Valtioneuvosto (2024) Suomen kansantalouden materiaaliavirrat ja niiden vaikutukset. Toteutunut kehitys ja kiertotalouden skenaariot vuodelle 2035. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:8. Suomen ympäristökeskus, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy, Luonnonvarakeskus, Geologian tutkimuskeskus, Tiilastokeskus 2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-759-1>.
- Väestöennuste, MDI (2022) <https://www.mdi.fi/mdin-vaestoennuste-2022-tarkennettu-kuva-tulevasta-kehityksesta-seka-uusi-kansainvalistyvan-suomen-skenaario/>. (luettu 11.11.2024)
- Talve, Aleks & Savolainen, Panu (2024) Arkkitehtuurimme vuosituhat: Suomen arkkitehtuurin historia alusta loppuun. Kustannusosakeyhtiö Sammakko, Turku.

LIITE 1. TULEVAISUUSPROSESSI JA TYÖPAJAT

Rakennussuojelun tulevaisuus -prosessissa toteutettiin viisi alueellista rakennussuojelun tulevaisuutta käsittelevää työpajaa verkon yli aikavälillä toukokuu–syyskuu 2024. Lokakuussa järjestettiin Turussa valtakunnallinen hybridimuotoinen seminaari työpajoineen 8.10.2024.

Rakennussuojelun tulevaisuustyöpajat suunniteltiin tiiviissä yhteistyössä Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ja ympäristöministeriön edustajien ja Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen asiantuntijoiden kanssa. Kolmituntiset työpajat toteutettiin sähköisellä Microsoft Teams-alustalla.

Varsinais-Suomen ELY-keskus vastasi työpajojen kutsuista ja tekniikasta. Työpajojen suunnittelusta ja fasilitoinnista samoin kuin tulosten analyysistä vastasi Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Työpajojen ja valtakunnallisen seminaarin osallistujiksi kutsuttiin alueellisten maakunnallisten kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien jäseniä esimerkiksi alueellisista vastuumuseoista, Museovirastosta, kunnista, ELY-keskuksista, Metsähallituksesta, Maakuntaliitoista, Kotiseutuliitosta ja Saamelaiskäräjiltä. Näiden lisäksi työpajoihin kutsuttiin edustajia rakennussuojelun kannalta keskeisistä valtakunnallisista organisaatioista kuten Kirkkohallitus, Kulttuuriympäristötutkimuksen seura, Rakennustarkastusyhdistys ja Rakennusmestarit ja -insinöörit AMK, RKL ry. Rakennusperintö SAFA, Senaattikiinteistöt, Suomen arkkitehtuurimuseo, Suomen arkkitehtiliitto SAFA. Halutessaan osallistujien oli mahdollista halutessaan osallistua jonkin toisen alueen työpajaan. (Ks. taulukko 3)

Taulukko 3. Julkaisun taustalla ovat keskustelut rakennussuojelun alueellisissa tulevaisuustyöpajoissa sekä valtakunnallisen seminaarin yhteydessä toteutetuissa lähi- ja etätyöpajoissa.

Työpaja	Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien alueet	Osallistujat/Kutsutut
15.5.2024	Uusimaa, Varsinais-Suomi, Satakunta	20/78
3.9.2024	Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Pohjois- ja Etelä-Karjala, Kymenlaakso	37/119
10.9.2024	Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu	25/60
11.9.2024	Kanta- ja Päijät-Häme, Pirkanmaa	23/47
17.9.2024	Etelä- ja Keski-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Keski-Suomi	32/53
8.10.2024	Valtakunnallinen seminaari Turussa, lähi- ja etätyöpaja	Seminaariin osallistui 126 ja työpajoihin 36 henkilöä.

Alueellisiin työpajoihin osallistui yhteensä 112 henkilöä ja valtakunnalliseen seminaariin arviolta 126 henkilöä, seminaarin yhteydessä toteutettuihin lähi- ja etätyöpajoihin puolestaan arviolta 36 henkilöä (osin samoja henkilöitä kuin alueellisten työpajojen osallistujat).

Työpajojen kulku oli jokaisessa alueellisessa työpajassa sama: Varsinais-Suomen ELY-keskuksen erityisasiantuntija **Mia Puotunen** toivotti osallistujat tervetulleeksi ja alusti työpajojen tavoitteista. Työpajatyöskentelyn saatesanoja esittivät myös ympäristöministeriön erityisasiantuntijat, **Reko Korhonen** tai **Annikka Lyra**. Työpajoja vetäneet Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen tutkijat **Anna Kirveennummi** ja **Katariina Heikkilä** johdattivat pienryhmätyöskentelyyn 15 minuutin puheenvuorolla. Työpajojen purkuun ja loppukeskusteluihin pyrittiin varaamaan runsaasti aikaa, ja loppukeskustelut nauhoitettiin. Työpajojen yhteydessä osallistujilta pyydettiin suostumus nauhoittamiseen ja nauhoitteista purettujen kirjallisten muistiinpanojen tutkimuskäyttöön.

Tämän julkaisun lainaukset on valittu sähköiselle Flinga-alustalle tallennetuista muistiinpanoista sekä työpajojen yhteydessä nauhoitetuista keskusteluista sen jälkeen, kun keskustelut on ensin analysoitu laadullisen tutkimuksen Atlas.ti -ohjelmalla. Tätä julkaisua varten aineisto on anonymisoitu niin, että yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa. Julkaisun toimitustyöhön ovat osallistuneet erityisasiantuntija Mia Puotunen, ylitarkastajat **Laura Hesso** ja **Kirsti Virkki** ELY-keskuksesta sekä erityisasiantuntijat Reko Koskinen, Annukka Lyra ja suunnittelija **Hanna Hämäläinen** ympäristöministeriöstä.

VIIMEISIMMÄT TUTU eJULKAISUT

- 5/2024 Aalto, Hanna-Kaisa – Birmoser Ferreira-Aulu, Marianna – Halme, Amanda – Heikkilä, Katarina – Heino, Hanna – Keski-Pukkila, Pasi – Parkkinen, Marjukka – Puustinen, Sari – Richards, Martyn – Salminen, Hazel – Shaw, Morgan – Siivonen, Katriina – Tapio, Petri & Arvonen, Anne (editors): Coolest Student Papers at Finland Futures Research Centre 2023–2024. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen valittuja opiskelijatöitä 2023–2024.
- 4/2024 Heinonen, Sirkka – Ebrahimabadi, Samaneh – Viitamäki, Riku – Taylor, Amos – Pättikangas, Paula – Knudsen, Mikkel & Tähtinen, Lassi: Deconstructing Paradoxes of Work through CLA. Millennium Project Special Session at FFRC Conference ‘Futures of Natural Resources’, 13 June 2024, Turku, Finland.
- 3/2024 Jones-Wilenius, Ana: Futures and Foresight in Participatory Planning: Exploring Images of the Future in Communities of the Transforming New Indonesian Capital City – Nusantara.
- 2/2024 Karayel, Tolga – Kaivo-oja, Jari – Villman, Tero – Poursu-Mikkola, Laura – Lindholm, Michael & Immonen, Eero: Exploring Smart City Digital Twins. From Distinct Concepts Towards Integrated Socio-Technical Applications.
- 1/2024 Heinonen, Sirkka – Sivonen, Risto – Karjalainen, Joni – Taylor, Amos – Toivonen, Saija & Tähtinen, Lassi: Testing Urban Resilience with Immersive CLA and What If? Three Cases: Rovaniemi, Kotka and Tripla.
- 7/2023 Kuhmonen, Tuomas – Penttilä, Atte – Kuhmonen, Irene – Selänniemi, Marjatta – Saarimaa, Riikka – Savikurki, Anni & Karttunen, Kaisa: Suomen ruokajärjestelmän haavoittuvuus: Keskinäisriippuvuuksien verkko toimintakyvyn haasteena.
- 6/2023 Heino, Hanna – Ahvenharju, Sanna – Ahlqvist, Toni – Ferreira-Aulu, Marianna – Lehtiö, Kati – Puustinen, Sari – Pöllänen, Markus, Siivonen, Katriina & Arvonen, Anne (editors): Coolest Student Papers at Finland Futures Research Centre 2022–2023. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen valittuja opiskelijatöitä 2022–2023.
- 5/2023 Heinonen, Sirkka – Maree, Burgert – Sivonen, Risto – Toivonen, Saija – Viitamäki, Riku & Pättikangas, Paula: Towards Twin Transformations and Spaces – Convoluting Conversations on the Green and Digital Futures of Work.
- 4/2023 Heinonen, Sirkka – Maree, Burgert – Karjalainen, Joni – Sivonen, Risto – Taylor, Amos – Viitamäki, Riku & Pättikangas, Paula: Flourishing Urban Futures to Overcome Polycrises – Roadmap for Resilience 2050.
- 3/2023 Heinonen, Sirkka – Viitamäki, Riku – Karjalainen, Joni – Taylor, Amos – Toivonen, Saija & Tähtinen, Lassi: Pitkospuita eteenpäin katsovaan päätöksentekoon – vihreän, osallistavan, digitaalisen ja kriisinkestävän rakennetun ympäristön tiekartta 2050.
- 2/2023 Aalto, Hanna-Kaisa: Ideointia ja uudistumista ennakoiden – Innotutkan vinkkejä pk-yrittäjille.
- 1/2023 Heinonen, Sirkka – Karjalainen, Joni – Taylor, Amos – Rashidfarokhi, Anahita – Toivonen, Saija & Tähtinen, Lassi: Constructive Conversations on Resilient Urban Futures.
- 11/2022 Silvonon, Essi – Ahokas, Ira – Hurmerinta, Leila – Kiviluoto, Katariina – Lamberg, Johanna – Sandberg, Birgitta & Tapio, Petri: Arkiliikkumisesta bisnestä. Kestävän liiketoimintaekosysteemin tulevaisuuskuva.
- 10/2022 Knudsen, Mikkel Stein – Ferreira-Aulu, Marianna Birmoser – Shabanova-Danielyan, Elizaveta – Wang, Weiqing – Luukkanen, Jyrki & Kaivo-oja, Jari: International Energy Research Infrastructures: Mapping the Global Landscape of Energy RIS (RISCAPE). Based on Finland Futures Research Centre’s contribution to the Horizon 2020 project European Research Infrastructures in the International Landscape (RISCAPE).

HOIVAA, VAALI JA SÄILYTÄ

– Tulevaisuuskeskusteluja rakennusperinnön ja -suojelun puolesta

Anna Kirveenummi & Katariina Heikkilä

TUTU eJulkaisuja 6/2024

Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Turun yliopisto

ISBN 978-952-249-621-8
ISSN 1797-1322

**TURUN
YLIOPISTO**

**TULEVAISUUDEN
TUTKIMUSKESKUS**